MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHEOLOGIE A MUZEOLOGIE

Vyhodnocení keramického materiálu severního a jižního vstupu rondelu na lokalitě Těšetice-Kyjovice - Sutny

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kuča

Brno 2010

Michaela Vašinová

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedla veškeré použité informační zdroje.

……

V Brně dne 23.8. 2010

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi jakkoli s mojí prací pomohli. Jmenovitě Mgr. Martinu Kučovi, vedoucímu této práce, za jeho pomoc a čas, který mi věnoval při psaní této práce. Dále chci velmi poděkovat svým konzultantům doc. PhDr. Elišce Kazdové, CSc. za pomoc při zpracování keramického materiálu a zejména za zpřístupnění keramických figurálních plastik ze základny v Těšeticích. Mgr. Františku Trampotovi patří dík za jeho rady a pomoc při zpracování keramického materiálu.

Z dalších lidí, kteří mi byli nápomocni při tvorbě práce, je třeba uvést Mgr. Kláru Šabatovou, Ph.D., která mi zařídila přístup do keramické laboratoře, Kateřinu Jenáčkovou, DiS., která mi umožnila v laboratoři pracovat a Bc. Richarda Bíška, který mi ochotně materiál přivezl. V neposlední řadě chci velmi poděkovat prof. PhDr. Vladimíru Podborskému, DrSc. za zapůjčení keramických figurálních plastik.

Na závěr nemohu opomenout své spolužáky, kterým jsem vděčná za jejich rady v průběhu psaní bakalářské diplomové práce a v neposlední řadě chci poděkovat své rodině a přátelům, kteří mne při psaní práce nezištně podporovali.

Obsah

1 Úvod 6
2 Současný stav poznání kultury s moravskou malovanou keramikou na Moravě 6
3 Rondel 12
3.1 „Rondelová archeologie“ 13
3.2 Charakteristika rondelu na Sutnách 14
3.3 Typologie rondelů 16
3.4 Charakteristika příkopů 17
3.5 Interpretace rondelů 18
3.5.1 Ekonomický model: 19
3.5.2 Sociální model: 19
3.5.3 Vojenský model: 20
3.5.4 Astronomický model: 20
3.5.5 Sakrální model: 20
4 Lokalita Těšetice-Kyjovice 21
4.1 Historie výzkumů v poloze Sutny 22
4.2 Metodika výzkumu na Sutnách 23
5 Metodika zpracování keramického materiálu 23
6 Jižní vstup 24
6.1 Zrnitost keramické hmoty 26
6.2 Keramický tvar a třída 26
6.3 Stupeň dochovalosti 27
6.4 Výzdoba 28
6.4.1 Malovaná výzdoba 29
6.4.2 Plastická výzdoba 30
6.4.3 Vhloubená a rýsovaná výzdoba 32
6.5 Stratigrafické vyhodnocení jižního vstupu 32
7 Severní vstup 33
7.1 Zrnitost keramické hmoty 34
7.2 Keramický tvar a třída 35
7.3 Stupeň dochovalosti 35
7.4 Výzdoba 36
7.4.1 Malovaná výzdoba 37
7.4.2 Plastická výzdoba 38
7.4.3 Vhloubená výzdoba 40
7.5 Stratigrafické vyhodnocení severního vstupu 40
Severozápadní segment 41
Severovýchodní segment 42
8 Figurální plastika 42
8.1 Antropomorfní plastika 43
8.1.1 Sošky střelického typu 45
8.2 Zoomorfní plastika 45
9 Srovnání obou vstupů 47
9.1 Zrnitost 47
9.2 Keramický tvar a třída 47

9.3 Stupeň dochovalosti 48
9.4 Výzdoba 49
9.5 Stratigrafické vyhodnocení 50
10 Závěr 50
11 Seznam literatury 53
12 Použité zkratky 57
Přílohy 58

1 Úvod

V 60. letech minulého století byl objeven druhý neolitický rondel ve střední Evropě. Leží na lokalitě Těšetice-Kyjovice v poloze Sutny a následně byl téměř kompletně prozkoumán. Dá se říci, že tento objev byl příčinou intenzivního zájmu o tuto architekturu v rámci středoevropské pravěké archeologie, který dodnes trvá. Jedná se zvláštní druh architektury, který jistě souvisí mj. i s duchovním životem pravěkých lidí. Rondely stále nabízejí spoustu otázek, jejichž interpretace není jednoduchá.

Rondely se začínají objevovat v mladém neolitu. Těšetický rondel náleží kultuře s moravskou malovanou keramikou a byl na základě keramiky datován do fáze MMK Ia. Cílem této práce bylo vyhodnocení keramického materiálu z příkopu severního a jižního vstupu a jejich následné srovnání. Keramický materiál jsem se také pokusila vyhodnotit po stratigrafické stránce.

2 Současný stav poznání kultury s moravskou malovanou keramikou na Moravě

Kultura s moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK) náleží ke komplexu kultur nebo spíše skupin s malovanou keramikou. Barevná malba je zřejmě nejvýraznější znak, který je těmto kulturám společný, nejde však o znak jediný. Komplex se rozkládá v oblasti od území bývalé Jugoslávie (říční území Sávy a Dunaje) po řeku Vislu v Polsku a od jihozápadního Slovenska téměř až po horní tok Dunaje (Koštuřík, 1973).

Pro kultury a skupiny tohoto okruhu se od 60. let 20. století postupně vžívá název lengyelská kultura nebo lengyel. Název je odvozen od výšinného sídliště a pohřebiště Lengyel, které v 80. letech 19. stol. zkoumal M. Wosinsky (Wosinsky, 1888). V některých oblastech se ale spíše užívá spíše jako termín pro vyšší kulturní jednotku (Podborský, 1993, 108). To platí např. pro Moravu, kde se pro místní označení této kultury silně vžil název kultura s moravskou malovanou keramikou, v Dolním Rakousku se užívá názvu moravsko-dolnorakouská skupina (MOG[1]).

Prvním, kdo této kultuře věnoval více pozornosti, byl Jaroslav Palliardi. Na konci 80. let 19. stol. prováděl zkušební sondu na poli blízko stavby zemské robotárny a městského chudobince (Palliardi, 1889). Objevil zde několik kamenných artefaktů a keramických malovaných nebo jen plasticky zdobených střepů. Ačkoli nebyl jediným, kdo se s podobnými nálezy setkal, stal se prvním, kdo tuto kulturu publikoval, pojmenoval a

[1] Mährisch-Österreichische-Gruppe (Podborský, 1993, 110-111)

pomocí srovnání s tehdy dostupným materiálem časově zařadil. Později, na základě zkoumaných sídlišť v Boskovštýně, se pokusil o její první periodizaci. Spočívala v chronologickém seřazení zkoumaných poloh v Boskovštýně - Na Výhoně (ta byla shledána jako nejstarší), Na Smoze a poloha na Písařicově poli nad boskovštýnským rybníkem (Palliardi, 1911). Periodizaci po jeho smrti dále rozvinul František Vildomec (Vildomec, 1928/1929). Dalšímu rozpracování a charakteristice jednotlivých fází a subfází se věnoval později P. Koštuřík (1980b) nebo E. Kazdová (1984). Z dalších důležitých osobností, které také velkým dílem přispěly k současnému stavu poznání MMK, je nutno zmínit také V. Podborského (1970, 1983, 1984). Jeho periodizace, která vychází z periodizace F. Vildomce, se dodnes používá. V periodizačním systému dle F. Vildomce a následně V. Podborského rozlišujeme dva stupně této kultury. Ty se pak dělí na tři další fáze (MMK Ia, Ib, Ic, IIa, IIb, IIc). Periodizačními systémy se přirozeně zabývalo více badatelů. Ze zahraničních bych uvedla určitě J. Pavúka nebo E. Bánffy. V posledních letech byla vytvořena zatím nejaktuálnější periodizace pro celý lengyelský kulturní okruh (Čižmář – Pavúk – Procházková – Šmíd, 2004), která modifikovala především mladší stupeň kultury s MMK.

Kultura s moravskou malovanou keramikou se dostává na Moravu pravděpodobně jako kulturně vyzrálý celek. Šíření lengyelské kultury probíhalo ve více etapách. Nejnověji ho popsal J. Pavúk (2007). Lengyelská kultura vzniká v západní části Karpatské kotliny. Tam je také doložena její nejstarší fáze – protolengyel (Bíňa, Sopot, Lužianky, Sé). Během stupně Lengyel I A / MMK Ia se dostává na západ do Dolního Rakouska a dále do Horního Rakouska, kde se střetává s oberlauterbašskou skupinou, a na sever na jižní Moravu. Ve stupni Lengyel II / MMK IIa se dostává dále na sever, na střední Moravu a do Slezska. Ve stupni Lengyel III / MMK IIb je dosaženo Malopolsko. Ve východních Čechách vzniká časná jordanovská kultura.

Lid s MMK zakládal svá sídliště v nížinných terénech, poblíž vodních toků. Není známo, že by osidloval jeskyně. V některých jeskyních Moravského krasu (Hadí jeskyně, Pekárna, Švédův stůl, Žitného jeskyně) se ale ojedinělé keramické fragmenty vyskytují (Matoušek – Jenč – Peša, 2005). Výšinné polohy byly ve starším stupni MMK osidlovány jen zřídka (Znojmo-Hradiště, Luleč, Brno-Maloměřice-Holý kopec). Tento trend je častější spíše až v mladším stupni MMK (Kramolín, Oslavany, Výrovice, Křepice). Výšinná sídliště bývají umístěna na ostrožnách poblíž vodního toku. Opevňována byla zřejmě až v pozdějších obdobích (Kramolín) nebo tato skutečnost nebyla archeologicky zachycena.

Proto zřejmě jejich funkce nebude primárně obranná. Mohla sloužit jako centrum směnného obchodu, mohla být budována za účelem lovu nebo k získávání a distribuci kamenných surovin. O jejich důležitosti v rámci MMK však nelze pochybovat.

Nížinná sídliště jsou často otevřená, známe však i nížinná ohrazená. Ohrazení se objevuje už v době kultury s LnK ve starém neolitu (Vedrovice, Brno-Nový Lískovec, Uničov), ojediněle se vyskytne také u kultury s VK (Pavlov, Plotiště nad Labem). Z doby kultury MMK bych zde uvedla lokalitu Hluboké Mašůvky. Od této doby můžeme sledovat určitou tvarovou a funkční diferenciaci (Podborský-Kovárník, 2005b) ohrazení osad. Takovou dílčí záležitostí u ohrazených osad jsou i rondely – kruhové areály, kterými se budu zabývat v následující samostatné kapitole.

Na otázku jak vypadá typický lengyelský dům zatím nedokážeme přesně odpovědět. Je známo několik variant typů staveb. Touto otázkou se v prostředí MMK zabýval V. Podborský (Podborský, 1984) a vyčlenil několik základních variant:

I. Dlouhé, velké pravoúhlé domy s vnitřní příčkou (obr. 1) – velkodomy o délce 20 – 35 (?) m a šířce 8 – 10 m. Příčka dům dělí na dvě přibližně stejné části a zřejmě podpírá sedlovou střechu. Ta délku stavby přesahuje a vytváří krátké přístřešky, což dokazuje přítomnost antů na obou stranách. Domy byly orientovány ve směru SVS – JZJ a vchody se předpokládají na jižní straně.

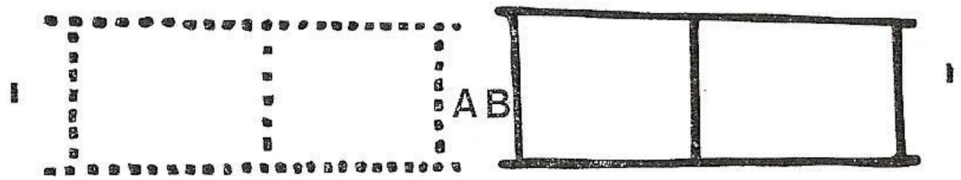

Obr. 1 Domy typu I

II. Středně velké, jednoprostorové, pravoúhlé domy (obr. 2) – od typu I. se liší jak velikostí (8 x 6 m), tak i absencí antů. Tento typ představuje půdorys domu z lokality Pavlovice u Přerova (Podborský, 1984, 1993). Středové sloupy pravděpodobně nesly vaznici sedlové střechy, jedna z kratších stran byla pravděpodobně otevřená.

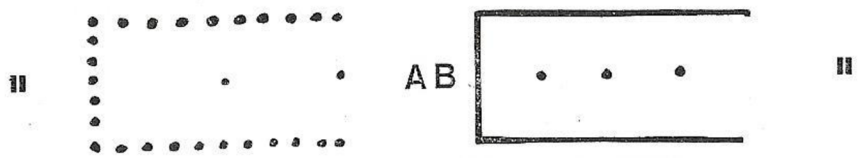

Obr. 2 Domy typu II

III. Dlouhé domy lichoběžníkovitého půdorysu (obr. 3) – domy lichoběžníkovitého tvaru jsou známy především z oblasti VK. Jde opět o velkodomy (cca 15 – 39 m x 2 – 6 m), bývají orientovány kratší stranou k severu, severozápadu a západu. U těchto typů se mohou vyskytnout anty, případně příčka dělící prostor domu na dvě nestejně velké části

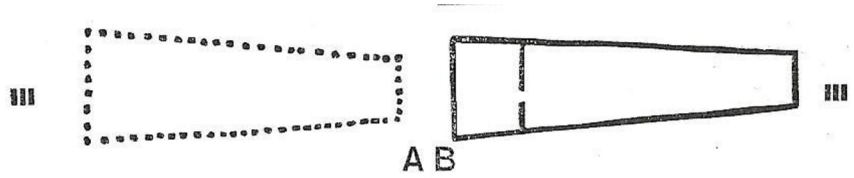

Obr. 3 Domy typu III

IV. Domy s apsidou (obr. 4) – tento typ domů nelze v rámci lengyelského komplexu považovat za běžný. Rozšířeny jsou především v jihovýchodní Evropě. Ve střední Evropě je zastoupen v Bylanech (Podborský, 1984) a na maďarské lokalitě Veszprém (Podborský, 1984). Apsida byla v obou případech orientována k severu, rozměry domu vykazují hodnoty přibližně 18 x 6 – 9,5 m.

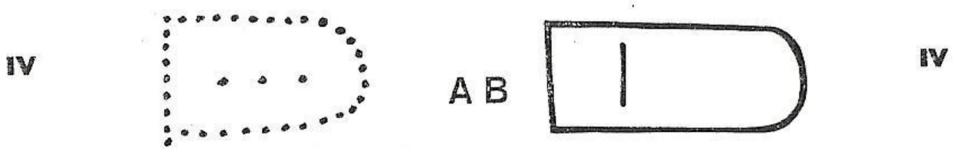

Obr. 4 Domy typu IV

V. Menší megaronové domy a prosté pravoúhlé domy (obr. 5) – od typu I. se liší jen rozměry a absencí antů. Dům je rozdělen stabilní příčkou na dvě části. Půdorysy těchto domů jsou známy z lokality Branč.

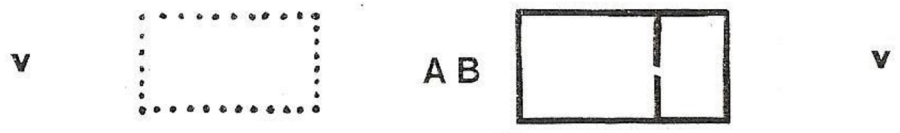

Obr. 5 Domy typu V

VI. Malý dvojlodní dům (obr. 6) – je tvořen třemi hustými řadami kůlů. Je znám z lokality Těšetice-Kyjovice. Kvůli stejnému konstrukčnímu principu polozemnic z téže lokality ho lze považovat za typický pro starší stupeň MMK (Podborský, 1984).

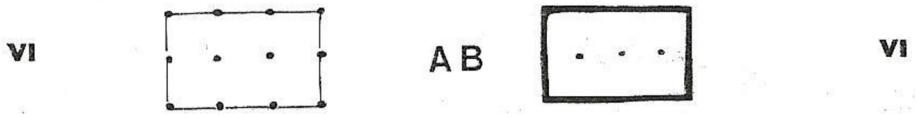

Obr. 6 Domy typu VI

VII. Malé jednolodní domy (obr. 7) – stavby pravoúhlého půdorysu menších rozměrů (4 – 6 x cca 3 m). Doloženy jsou v Branči, Těšeticích-Kyjovicích a Falkenstein-Schanzboden (Podborský,1984).

Obr. 7 Domy typu VII

VIII. Malé zemnice a polozemnice (obr. 8) – tento typ domů nejlépe reprezentují dva objekty z Těšetic-Kyjovic (obj. 181 a 184). U obou typů se jedná o zahloubené objekty s podlahou pod úrovní terénu. Objekt č. 181 byl obdélníkového půdorysu o rozměrech cca 470 x 380/410 cm. Rohy byly zaoblené. V rovném, uprostřed lehce zahloubeném dně byly zjištěny 3 řady kůlových jamek. Šly středem objektu a podél delších stěn zhruba severojižním směrem. Lze je velice pravděpodobně interpretovat jako konstrukční prvky. Půdorys objektu č. 184 měl tvar nepravidelného kosočtverce. Měl také zaoblené rohy. Strany měřily 400 x 380 x 380 x 300 cm. Dno bylo rovné. V jeho východní části se nacházela nepravidelná prohlubeň (Podborský, 1984, 44; Kuča 2007)

s rovným dnem. Ve dně se opět nacházely tři řady kůlových jamek. Jedna z nich se nacházela v prohlubni.

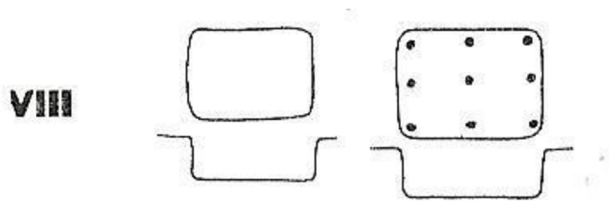

Obr. 8 Domy typu VIII

Interpretace těchto objektů jako obytných staveb však není úplně jednoznačná (Kuča a kol., 2010). Může se také jednat o stavby hospodářského charakteru. O tom, jak vypadala nadzemní část domů, se můžeme jen dohadovat. Leccos nám mohou napovědět i hliněné artefakty, tvarované do podoby domů (Střelice, Boskovštejn-Výhon, Těšetice-Kyjovice). Jsou ale jako většina jim podobných předmětů nacházena ve zlomcích, z nichž ne všechny jsme schopni rekonstruovat. Opět zde ale vyvstává otázka, zda jde opravdu o kopie obytných domů (Podborský, 1984) nebo jiných sídlištních objektů.

Pohřebiště lengyelské kultury evidujeme zatím pouze ve východní části komplexu, lze zmínit např. Lengyel, Zengövárkony, Mórágy-Tüzködomb, Vésztö-Mágor a další. V jeho západní části (kam patří i Morava) známa nejsou. Doloženy jsou zatím jen ojedinělé pohřby na sídlištích (Brno-Královo Pole, Klobouky u Brna, Těšetice-Kyjovice, Dluhonice ad.). Ne všechny pohřby jsou ale rituální, objevují se i pohozenci, neúplné skelety i hromadné hroby.

Podle dosavadních nálezů můžeme říct, že převažuje kostrový ritus, kdy v případě rituálního uložení mohou být mrtví pohřbeni s milodary. Tento zvyk se projevuje převážně od fáze IIa MMK. Pohřbení bývají uloženi ve skrčené poloze, zpravidla na pravém boku. Zemřelí jsou orientováni buď ve směru S – J (Lengyel), JZ – SV (H3 v Těšeticicích-Kyjovicích) nebo V – Z, příp. SV – JZ (Polgár-Csöszhálom-Dülö). Ukládání zemřelých do rakví na našem území není známo, nicméně ve východní části komplexu se jisté náznaky objevily. Jiné zabarvení hlíny podél stěn hrobové jámy bylo zjištěno na pohřebištích Polgár-Csöszhálom, Berettyóújfalu-Herpály, Szegvár-Tüzköves, Vesztö-Mágor a Hódmezövársárhely-Gorzsa. Jiné zabarvení hlíny bylo interpretováno jako rakve nebo jiné dřevěné konstrukce (Anders-Nagy, 2007).

Je známo, že lid lengyelské kultury znal i kremaci, ovšem žárových hrobů je zatím velmi málo. Na pohřebišti v Aszódu sice tvoří asi 7 % ze zdejších pohřbů (Parobková, 2007), na jiných lokalitách je tento počet nižší. Na lokalitě Langenzersdorf – Burleiten se našly dva žárové hroby (Parobková, 2007).

Na Moravě je známo zatím pět prokazatelných žárových pohřbů (Humpolová, 1994, 61) z lokalit Výrovice (2 hroby), Vedrovice – Široká u lesa (1 hrob), Jaroměřice nad Rokytnou (1 hrob), Křenovice (1 hrob), Dobšice (1 hrob) a Hluboké Mašůvky (1 hrob). Tři z nich (Jaroměřice nad Rokytnou, Hluboké Mašůvky, Vedrovice) lze datovat do MMK Ib, hrob z Výrovic byl datován do fáze MMK IIb. Z fáze MMK Ia zatím žádný žárový pohřeb neznáme, a paradoxně se zatím neobjevil ani ve fázi MMK IIa (Humpolová, 1994), kdy se začíná nejvíce projevovat rituální ukládání nebožtíků.

Ostatky mrtvých jsou uloženy buď do nádoby, nebo mohou být také uloženy v menší nádobce a ta ještě v míse (Hollenburg, Langenzersdorf 1, Ursprung). Rovněž je můžeme nalézt pohřbeny v jamce, která je následně překryta mísou na nožce (Výrovice – hrob 1) (Humpolová, 1994).

Zatím lze říci, že žárové pohřby lidu MMK jsou oproti kostrovým v menšině. Pro podrobnější studium a definici pohřebního ritu v západní části lengyelského komplexu máme ovšem dosud málo informací.

Otázka pohřebního ritu zatím zůstává otevřená. Skutečnost, že na Moravě známe jen málo hrobů kultury MMK může být dána i stavem výzkumů. Jako příklad poslouží nález hrobu z Velešovic v trati Padělky. Při výzkumu v roce 1988 zde byl zcela náhodně objeven dětský hrob MMK IIa. Jedinec byl pohřben s milodary na dně objektu a zaházen spraší, která zde tvořila podloží. Zbytek výplně objektu tvořila černá hlína, která neobsahovala žádné nálezy. Nebýt náhodné sondy, hrob by nikdy nebyl objeven. Také je docela možné, že někteří jedinci mohli být pohřbeni v jámách mimo areál sídliště (Čižmář-Geisler, 1992, 47) a tím snáze unikají pozornosti.

3 Rondel

Pojmem „rondel“ v archeologii nazýváme kruhové areály, obehnané jedním nebo více příkopy, často v kombinaci s palisádami. Příkopy či palisády bývají přerušeny většinou na čtyřech místech, zpravidla ve směru světových stran. Rondely se začínají objevovat v mladém neolitu a v různých variantách („rondeloidy“) pokračují až do halštatu. Jsou součástí osad, takže stejně jako ony bývají umístěny v nížinných terénech poblíž vodních toků většinou na sprašových terasách. Výjimkou jsou rondely v Běhařovicích a Křepicích,

které byly zahloubeny do skalnatého podloží (Kovárník, 1997, 11). Rondely bývají umístěny na vyvýšeném místě a zřejmě byly společné více sídelním jednotkám v okolí.

Oblast rozšíření těchto areálů se hledá na území bývalé LnK. Rondely jako takové v této kultuře doloženy nejsou, známe však ohrazené osady, které mohou být považovány za jejich předchůdce (Podborský, 1999). Na Moravě jich bylo dosud objeveno šest (Brno-Nový Lískovec, Uničov, Vedrovice, Bořitov, Černá Hora, Rájec-Jestřebí). Stavba rondelů se z oblasti středního Podunají šířila dvěma směry. Na západ do horního Podunají a do jižního a jihozápadního Německa a směrem severozápadním do Čech a středního Německa (Podborský-Kovárník, 2005b).

3.1 „Rondelová archeologie“

První rondel byl objeven v letech 1919 – 1924 v Dolním Bavorsku na polykulturní lokalitě Kothingeichendorf. Rondel sestával ze dvou příkopů a dvou vnitřních palisád – což potvrdily až pozdější průzkumy. Jeho vnější průměr činil asi 70m. I když leží na polykulturní lokalitě, podařilo se prokázat, že náleží oberlauterbašské kultuře (Podborský, 1991, 92), kterou lze synchronizovat se starším stupněm MMK na Moravě. Ve své době však šlo o objev zcela ojedinělý - ve střední Evropě neměl analogie, a to ani v následujících letech. Pravděpodobně tato skutečnost měla za následek to, že se na tento rondel později téměř zapomnělo (Podborský, 1991).

Počátky „rondelové archeologie“ klademe k počátku 70. let 20. století, po objevu rondelu na lokalitě Těšetice-Kyjovice v poloze Sutny. Následovaly další výzkumy nejen na území Moravy (Bulhary, Rašovice, Vedrovice, Běhařovice, Křepice aj.), ale i Čech (Vochov, Praha-Vinoř 4, Lochenice, Bylany, Holohlavy, aj.), středního Německa (Quenstedt), Bavorska (Künzing-Unterberg, Aschelbachäckern bei Meisternthal, Hopferstadt aj.), Dolního Rakouska (Frauenhofen, Friebritz, Kamegg, Rosenburg aj.), Maďarska (Füzesabony) a Slovenska (Svodín, Ružindol-Borová, Bučany, Žlkovce aj.). Některé (Rašovice, Vedrovice, Hopferstadt) byly objeveny díky rozvíjející se letecké prospekci. Její počátky klademe do 70. a 80. let 20. století do Rakouska. Také díky ní byly objeveny další kruhy. Na Moravě leteckou prospekci začali rozvíjet J. Kovárník a M. Bálek už na začátku 80. let 20. století. Objevili několik dalších lokalit (Rašovice, Vedrovice, Němčičky, Šumice, Troskotovice, Běhařovice), které byly posléze také archeologicky ověřeny. Letecká prospekce se však v zemích, které náležely bývalému Východnímu bloku, mohla rozvinout až po roce 1989 (souhrnně Bálek-Podborský 2001).

Rozvoj letecké archeologie dnes můžeme sledovat zejména v Čechách. V dnešní době se jí zabývá např. M. Gojda, na Moravě I. Čižmář.

Z terénních výzkumů patří mezi největší objevy poslední doby patří zcela určitě čtyři neolitické rondely, objevené v rámci rozsáhlého záchranného archeologického výzkumu v Kolíně. Tento výzkum byl vyvolán stavbou silničního obchvatu a prováděl ho Archeologický ústav AV, Praha, v.v.i., který o něm podal informace na svých internetových stránkách (www.arup.cas.cz/). Výzkum probíhal od dubna 2008 do konce října 2009. Celá záležitost je nyní ve stavu zpracování. Předběžně však lze říci, že dva z rondelů patří k největším v Evropě (http://www.arup.cas.cz/cz/onas/kolin_ukonceni.html, 6.6.2010, 11:09 hod).

3.2 Charakteristika rondelu na Sutnách

Rondel na Sutnách je publikačně dobře znám. Je mu věnována pozornost např. jedním dílem z těšetické série monografií (Podborský, 1988). V ní se podrobně náplni hmotné kultury nevěnoval, vyobrazil pouze výběr keramického materiálu. Protože ale má tato práce za cíl komplexně vyhodnotit keramiku ze dvou vstupů areálu, dovolila bych si zde shrnout základní fakta, která se k tomuto monumentu pojí. Nejprve bych připomněla metodiku výzkumu rondelu.

V rámci systematického číslování na lokalitě dostal příkop číslo 61. Nejprve byl znovu vyhlouben v jižní části, a současně byly odkryty jižní, západní a východní vstupy v rámci sektoru C. Následně byla skryta ornice v severní části rondelu v sektoru B. Při zkoumání příkopu byly ponechávány kontrolní bloky, které byly později po zdokumentování rovněž prokopány. Kontrolních bloků o různé šířce bylo celkem 20. Po identifikaci 3 základních souvrství (Podborský, 1988, 27) – svrchní „I“, střední „II“ a spodní „III“, byla tato stratigrafie respektována. Čtverce 10 – 12 d, e v sektoru B zůstaly neprozkoumány z důvodu případného revizního výzkumu. Vnitřní palisáda blíže příkopu byla označena číslem 106, palisáda dále od příkopu číslem 81. Vnější palisáda označena číslem 73.

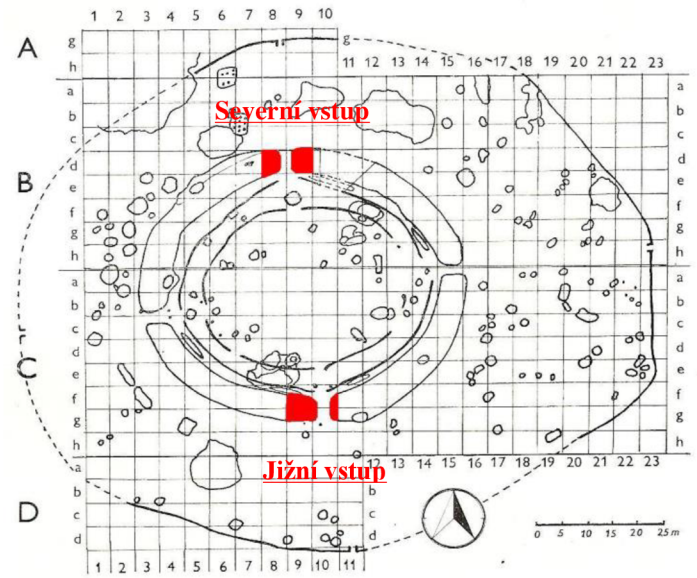

Obr. 9 Plán plochy rondelu

Výzkum prováděli členové katedry UJEP (dnes ÚAM FF MU) ve spolupráci s mnoha dalšími kolegy z archeologie i jiných vědních oborů, např. geologie, petrografie, osteologie a dalších. Byl prozkoumán téměř v úplnosti a položil tak základy tzv. „rondelové archeologie“, která se pak rozvinula s následně přibývajícími objevy dalších kruhových areálů v různých částech střední Evropy. Na základě keramického rozboru byl datován do fáze Ia MMK (Podborský, 1988 aj.).

Průměr vnějšího obvodu ve směru od západního k východnímu vstupu dosahoval délky 63,7 m, vnitřní průměr měřil 53,2 m. Ve směru od severního k jižnímu vstupu dosahoval vnější průměr délky 58,6 m, vnitřní 49 m. Vnější obvod příkopu měřil 195,5 m, vnitřní 159,4 m. Průměrně příkop dosahoval šířky 648 cm a maximální hloubky 325 cm. Tvar příkopu je kruhový, na rozdíl od vnější palisády, která tvoří nepravidelný široký ovál. Průměr vnější palisády měřil ve směru od východního k západnímu vstupu 128 m, od severního k jižnímu vstupu 109 m.

Typologicky jde (dle dříve používané typologie) o kombinovaný jednoduchý rondel typu Kothingeichendorf-Těšetice. Na základě výše uvedených metrických údajů se řadí mezi malý objekt ve své kategorii.

Příkop je přerušen na čtyřech místech přibližně ve směru světových stran. Toto přerušení je respektováno oběma vnitřními i vnější palisádou s určitými odchylkami. Příkop sice neměl jednotný tvar, ale z větší části se jednalo o typ „Spitzgraben“ tj.

nálevkovitý tvar příkopu se strmými rovnými stěnami a spodním zátkovitým hrotem (Podborský, 1988, 65). V některých případech byly stěny příkopu rozevřenější a méně strmé, někdy chyběl spodní hrot.

Na plošně vnitřního areálu (plocha ohraničená příkopem) nebyla doložena žádná nadzemní stavba. Keramika MMK se vyskytla v devatenácti objektech, v některých případech společně s LnK, VK, případně s halštatskou keramikou.

Příkop superponovalo pět objektů, z toho dva hroby (H3, H8). Hrob H3 byl do příkopu zapuštěn v jeho jihozápadním segmentu. Pohřbený jedinec byl dospělý muž malé a gracilní postavy (Lorencová, 1972). Ležel na dně hrobové jámy (130 x 88 cm) v hloubce rh 130 cm. Její zásyp bylo možné pozorovat až v její spodní části (Koštuřík, 1972). Hrobová jáma byla orientována ve směru JZ – SV a mrtvý byl pohřben rituálně. Na základě keramiky byl hrob datován do fáze IIa MMK (Koštuřík, 1972). Druhý z hrobů (H8) se nacházel v severozápadním segmentu. Skelet patřil dospělé ženě. Hrobovou jámu vůbec nebylo možné odlišit od výplně příkopu (Podborský, 1988). Skelet se nacházel v hloubce rh 80 cm a neměl u sebe žádné milodary. Vzhledem k orientaci, která byla stejná jako u hrobu H3 a pozici vůči příkopu (opět v analogii s H3) je pravděpodobné, že hrob H8 pochází se stejné fáze MMK. S jistotou to ale říci nemůžeme.

Kromě nálezů početné keramiky zde byla zastoupena i kamenná a kostěná industrie. Poblíž jižního vstupu a i přímo v něm byla odkryta kamenná destrukce.

Plocha vnějšího areálu (prostor mezi příkopem a palisádou) byla zastavěna dvěma polozemnicemi, pěti hliníky a několika dalšími objekty většinou s chudým inventářem. Těsně k severozápadnímu segmentu příkopu přiléhá šest obilnic (Kuča-Kazdová-Hladilová-Nývltová Fišáková-Prokeš, 2010). V jedné z nich byl nalezen lidský skelet (H6), částečně dislokován hlodavci. Mrtvý byl zřejmě pohřben rituálně, ve skrčené poloze na pravém boku. Podle antropologické expertízy byla lebka pohřbena odděleně od těla (Podborský, 1988, 109).

3.3 Typologie rondelů

Rondely můžeme typologicky rozdělit podle počtu příkopů, podle rozměrů, podle úpravy vchodů nebo podle konstrukčních prvků.

Počet příkopů člení rondely na jednoduché, dvojité, trojité, čtyřnásobné. Dále je pravděpodobný jeden pětinásobný (Polgár-Csöszhalom v Maďarsku) a sporný šestinásobný (Žitavce). U tohoto rondelu se ale předpokládají spíše dvě stavební fáze. Situace zatím nebyla řádně archeologicky prověřena. Dělení podle konstrukčních prvků již bylo naznačeno výše. Vyskytují se rondely příkopové, palisádové nebo kombinované.

Podle počtu příkopů se používá následující dělení:

- „malé“ (cca 40 – 70 m)
- „střední“ (cca 80-120 m)
- „velké“ (cca 140-250 m)
- „obří“ (nad 250 m)

Podle úpravy vstupů se dříve dělily do následujících typů:

Typ Kothingeichendorf-Těšetice – v místě vstupu jsou příkopy přerušeny a toto přerušení respektují i ostatní konstrukční prvky (Těšetice-Kyjovice, Frauenhofen, Vedrovice).

Typ Bučany-Svodín – příkopy u vstupů vytvářejí křídlovité koridory (Podborský, 1988, 244), které mohou být obrácené směrem ven z objektu nebo dovnitř (Friebritz).

Typ Lochenice-Unternberg – příkopy se u vchodů vzájemně propojují a vytvářejí dvojité segmenty. Tento typ vstupů se dává do souvislosti spíše se západním prostředím osídleným kulturou s VK a oberlauterbašskou kulturou (Lochenice, Unternberg, Kleinrötz, Schmiedorf).

3.4 Charakteristika příkopů

Pro mladoneolitické rondely jsou typické hrotité příkopy („Spitzgraben“). Bývají rozšířeny ve východní a jihovýchodní Evropě a ve středním Podunají (Podborský, 1988, 249). Mohou být mohutné, jejich šířka na povrchu může přesahovat i 5 m, hluboké mohou být přes 4 m, ale i menší. Výplň je tvořena mnoha silnějšími či slabšími vrstvami. Doloženy jsou i vrstvy dokládající údržbu příkopu. Vzhledem k jejich umístění na mírně svažitých místech se příkopy rychle zanášely a byly čištěny. Tento fakt je doložen jak v Těšeticích-Kyjovicích, tak i např. ve Svodíně nebo ve Friebritz, kde ovšem z větší části došlo k zaplavení příkopu splachy. Příkopy tak musely být obnovovány téměř celé.

Příkopy bez spodního hrotu pak bývají spojovány se starším (ohrazené osady LnK, např. Vedrovice) nebo mladším obdobím.

3.5 Interpretace rondelů

Problematickou otázkou související s interpretací rondelu je charakter vnitřní zástavby. Doložit lze jen objekty, které zanechaly archeologickou stopu a musí být prokázáno, že s rondelem skutečně souvisí. To může být problém u kůlových staveb, jejichž datování (pokud nejde o specifický typ datovatelný dle analogie) bývá většinou sporné. Doloženy jsou v Bulharech a Bučanech, nejistá situace je v Běhařovicích. V tomto případě je unikátní nálezová situace palisádového rondelu v Žlkovcích (Pavúk, 1992)

Záchranný archeologický výzkum na lokalitě Žlkovce probíhal v 80. letech 20. století pod vedením J. Pavúka. Výzkum zachytil palisádový rondel s přilehlým sídlištěm. Bylo zde objeveno 87 půdorysů domů kůlové konstrukce a dalších 467 objektů. Většina z nich náleží lengyelské kultuře. Je zde doloženo sedm stavebních fází rondelu (obr. 10), které se dají synchronizovat s postupným obnovováním domů na ohrazené ploše (Pavúk, 1992, 6). V každé obnovené palisádové fortifikaci stála zřejmě vždy jedna stavba. Rondel je datován do fáze Lengyel II / MMK IIa a od začátku měl spíše tvar elipsy. Jeho vytyčení, stejně jako následné přestavby, nebyly možné bez hlubších znalostí v oblasti astronomie, geometrie a matematiky (Karlovský-Pavúk, 2002, 138). Juraj Pavúk se domnívá, že tento rondel by mohl být pokračovatelem rondelů s masivními příkopy z fáze MMK Ia.

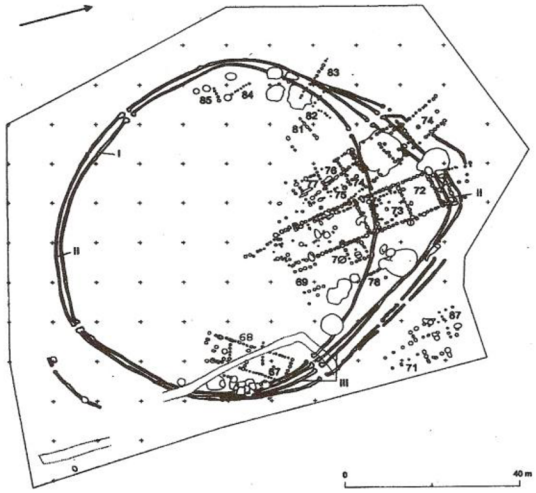

Obr. 10 Plánek rondelu v Žlkovcích

Rondel reprezentuje vysokou úroveň hospodářsko-společenské organizace lengyelské kultury tohoto období (Pavúk, 1992, 6). Pravděpodobně mohl být akropolí osady, kde by stavba uvnitř areálu sloužila jako obydlí vedoucí osobnosti osady. Juraj Pavúk se domnívá, že nejdůležitější byla pravděpodobně nezastavěná část, která by při vykonávání obřadů nebo v případě nebezpečí mohla pojmout všechny obyvatele (Pavúk, 1992), proto je možné, že se stavby objevují jen na malé části ohrazené plochy (Pavúk, 1992, 6).

Obecně je ale vnitřek rondelů podle dosavadních výzkumů prázdný. Pokud je zástavba doložena, pak velmi řídce. Většinou jde ale o objekty sídlištního charakteru, příp. objekty interpretované jako sakrální.

Vyhodnocení nalezeného materiálu v objektech a zejména pak následná interpretace jsou velmi důležité, protože pak slouží jako vodítko při interpretaci funkce areálu. K významu rondelů se už vyjádřila řada badatelů (např. Kovárník, 1997; Ministr, 1999; Pavlů 1982; Podborský, 1988, 1999, 2001; Trnka, 1991)

Vladimír Podborský (1999, 2001) se na základě poznatků svých i jiných autorů pokusil o shrnutí základních interpretačních modelů:

3.5.1 Ekonomický model:

Zakládá se na přítomnosti obilných jam, které se soustřeďují na určitém místě (Těšetice-Kyjovice, Bylany). V místě bylanského rondelu byly nalezeny i staroneolitické zásobní (obilné) jámy. Tento fakt může poukazovat na důležitost onoho místa, které se respektovalo po dlouhou dobu a pro tehdejší obyvatele mělo zvláštní význam. Některé rondely bývají také interpretovány jako místa možné směny nebo distribuce kamenné suroviny (Podborský, 2001, 209). Starší interpretace rondelů jako ohrad pro dobytek se dnes již neuznává.

3.5.2 Sociální model:

Osady s rondelem nabývají větší důležitosti než ostatní. Byla to místa regionálních shromaždišť s řídící a rokovací funkcí (Podborský, 2001, 209). U těchto osad se uvažuje o významu vyšších správně-organizačních celků (Podborský, 1991). Rondely patřící k určité osadě mohou také demonstrovat sílu a moc konkrétní vesnice.

3.5.3 Vojenský model:

Tuto interpretaci vyvrací několik faktů. Proti hovoří zejména vysoký počet vstupů, přítomnost dřevěné konstrukce (palisády), případně malý vnitřní prostor. Primární obranná funkce uznávaná není, přesto ji však vyloučit nelze.

3.5.4 Astronomický model:

Tento model blíže objasňuje nový mezivědní obor archeoastronomie (Ministr, 2007). Zřejmě prvním impulsem, který vedl k většímu zájmu z hlediska astronomie, byla nenáhodná orientace vchodů ve směru světových stran, s určitými odchylkami nebo tvar rondelů, který není vždy přesně kruhový, ale bývá zploštělý. Tato skutečnost se dává do souvislosti se Sluncem (Ministr, 1999; 2007), jehož tvar chtěli neolitičtí lidé napodobit. Kruhový tvar rondelů může mít rovněž spojitost s Měsícem ve fázi úplňku (Rajchl, 1999). Orientace bývá dávána do souvislosti s východem Slunce, ke kterému se člověk obracel jako k božstvu (Ministr, 2007, 36). V rámci této problematiky se rondelům připisuje i kalendářní význam.

Tato problematika je však daleko složitější a obsáhlejší, než zde bylo nastíněno. Problematiku dávnověké astronomie naposledy shrnul Z. Ministr (Ministr, 2007), dále se jí zabývali Z. Horský, R. Rajchl nebo Z. Weber (1985).

3.5.5 Sakrální model:

Teorie, která považuje rondel za místo spojené především se sociokultovními aktivitami, má zřejmě nejvíce zastánců. Určitě s ní souvisí astronomická orientace, přítomnost lidských nebo zvířecích skeletů, či jejich částí[2], jámy interpretované jako sakrální nebo určité množství zlomků figurální plastiky. Mohly se tu konat různé kultovní obřady spojené s oběťmi, stejně jako jiné společenské aktivity (soudy, různá důležitá rozhodování). Tento model bývá chápán jako kombinace výše zmíněných teorií, je však kladen větší důraz na kultovní aktivity.

Dnes se rondelům obecně připisuje sociokultovní funkce (ekonomická, sociální, kultovní), s tím, že se nevylučuje ani jejich funkce obranná, ne však primárně. Je ale více než pravděpodobné, že v případě nebezpečí tuto funkci zastávaly. Shrneme-li výše

[2] V tomto směru jsou jistě zajímavé nálezy tuřích lebek ve spodních částech příkopů v některých rondelech (Běhařovice, Těšetice, Vedrovice)

uvedené teorie, můžeme říct, že rondel plnil funkci sociální, ekonomickou, sakrální a zřejmě i informační (kalendářní). Osada, které rondel patřil, měla charakter ústřední osady a stala se centrem vyšších správně-organizačních celků tehdejší společnosti (Podborský, 1999). Archeologie je ovšem věda, která určité jevy nikdy sama o sobě nepostihne. Mám tím na mysli zejména duchovní život neolitických lidí a aktivity s ním spojené. Takže se pravděpodobně nikdy nedozvíme, k čemu přesně rondely sloužily. Otázka interpretace rondelů tak zůstává otevřená i nadále.

V souvislosti s objevy dalších rondelů v rámci ZAV při stavbě silničního obchvatu kolem Kolína se o další interpretaci pokusili Petr Květina, Sylvie Květinová a Jaroslav Řídký v článku „Rondely - možné doklady nejstarších hřišť" (http://www.arup.cas.cz/cz/onas/tz-rondely.html, 29.6.2010, 15:01). Autoři představují hypotetickou interpretaci rondelů jako ohraničených míst pro provozování her (http://www.arup.cas.cz/cz/onas/tz-rondely.html, 29.6.2010, 15:03), aktivit spojených se sakrální sférou. Autoři vycházejí ze studia historické a antropologické literatury a vycházeli z rozměrů rondelů ve střední Evropě. Dále se zaměřili na etnohistorické a archeologické poznatky z oblasti Mezoameriky a jejich srovnání.

4 Lokalita Těšetice-Kyjovice

Pravěké naleziště označované jako Těšetice-Kyjovice, se nachází na jižní Moravě asi 12 km severovýchodně od Znojma. Katastr obce byl exkavován v několika polohách, z nichž k nejvýznamnějším patří jistě poloha Sutny a Vinohrady.

Poloha Sutny leží na katastru obce Kyjovice. Ze západní strany je chráněná Tvořihrázským lesem, na severní straně přechází v plošinu do povodí řeky Jevišovky, jihovýchodně se pak sklání k říčce Těšetičce (Únanovce). Nachází se ve východní části Jevišovické pahorkatiny ve Znojemské pahorkatině (Demek-Mackovčin, 2006) v nadmořské výšce 290 – 265m. Podloží zde tvoří sprašový pokryv středopleistocenního stáří (Zeman-Havlíček, 1973-1974, 41).

Lokalita má polykulturní charakter. Je zde zjištěno kulturní zastoupení pravděpodobně už od paleolitu až po dobu halštatskou. Rondel kultury s moravskou malovanou keramikou, se rozkládá na vrcholku táhlého návrší lokality (Podborský, 1988, 14) v mírném svahu skloněném k jihovýchodu. Z areálu je dobrá viditelnost do okolí, při dobrých podmínkách bylo snad možné dohlédnout i na Pavlovské vrchy. Ačkoli se na lokalitě nezachovala původní kulturní vrstva (Podborský, 1988), můžeme odsud získat cenné informace, protože zde nebyly zjištěny starší zásahy archeologů amatérů

(Podborský, 1988, 16), které by mohly lokalitu narušit. Nebyla ani nijak výrazně porušena orbou.

4.1 Historie výzkumů v poloze Sutny

Lokalita byla objevena v roce 1956 v souvislosti s archeologickým výzkumem v poloze Těšetice - Vinohrady. Výzkum zde prováděli členové katedry prehistorie FF UJEP pod vedením prof. dr. Františka Kalouska (Kazdová, 1984). V roce 1964 zde proběhl archeologický výzkum za účasti studentů prehistorie FF UJEP. Výzkumem byly zachyceny dva zahloubené objekty kultury s moravskou malovanou keramikou a některé další neolitické a halštatské objekty (Podborský, 1966).

Od roku 1967 zde pravidelně probíhá systematický odkryv, který dodnes provádí Ústav archeologie a muzeologie FF MU (dříve katedra prehistorie UJEP). O rok později se začalo s výstavbou archeologické základny, která byla dokončena v 80. letech (Podborský-Kazdová-Kovárník, 2005a). Ještě v roce 1968, začíná na Sutnách odkryv asi nejvýznamnější pravěké památky na lokalitě. Jde o příkopový areál – rondel – z mladší doby kamenné, o kterém se podrobněji zmíním níže. Výzkum probíhal pod vedením prof. PhDr. Vladimíra Podborského, DrSc až do roku 1978. V tomto roce byl ukončen výzkum příkopu a následně bylo zkoumáno sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou a vnějšího palisádového žlabu rondelu. Rovněž byla na Sutnách odkryta sídliště kultur s vypíchanou keramikou, kanelovanou keramikou, únětické a horákovské kultury. Objevila se i keramika kultury zvoncovitých pohárů, ovšem pouze jako příměs v objektech jiných kultur. Bylo identifikováno pět hrobů (H1, H3, H4, H6, H8) kultury s moravskou malovanou keramikou (Čižmář – Kalábková – Kazdová – Kovárník, 2008). Tři pohřby byly uložené v sídlištních jámách (Čižmář – Kalábková – Kazdová – Kovárník, 2008), dva hroby se nacházely v příkopu rondelu. Na okraji sídliště bylo rozptýleno šest hrobů kultury s VK. Objevily se zde i náhodné nálezy kultury s lineární keramikou. Později, v letech 1981 – 1982, byly terénní práce na lokalitě omezeny kvůli záchranné akci související s výstavbou vodní nádrže (Kazdová, 1984). Od roku 1985 se výzkum zaměřuje na severní průběh vnější palisády. Při té příležitosti byla objevena osada a 8 hrobů kultury s lineární keramikou, podařilo se též odkrýt východní okraj lengyelského osídlení a dva objekty badenské kultury.

V roce 1999 byl terénním odkryvem ověřen zbývající průběh vnější palisády rondelu s přilehlým okolím (Kazdová, 2007, 39) a od roku 2003 zde probíhá odkryv menšího rozsahu v rámci terénní praxe studentů archeologie (Kazdová, 2007).

4.2 Metodika výzkumu na Sutnách

Plocha naleziště je rozdělena do pěti sektorů (pruhů) A – E, které se táhnou západovýchodním směrem. Velikost každého je přibližně 40 x 500 m (Podborský, 1988). Pruhy jsou dále rozděleny čtvercovou sítí, kdy každý čtverec má velikost 5 x 5 m. Jsou dále označeny po západovýchodní ose X čísly 1-100 a po severojižní ose Y malými písmeny a – h. Hloubka předmětů je určována buď měřením od současného povrchu terénu (absolutní hloubka – ah) nebo měřením od úrovně podloží (relativní hloubka – rh). Sídlištní objekty jsou označovány arabskými číslicemi, nadzemní stavby číslicemi s indexem D a hroby číslicemi s indexem H. Objekty jsou takto značeny bez ohledu na to, v jakém sektoru se nacházejí, nerozhoduje ani kulturní příslušnost.

5 Metodika zpracování keramického materiálu

Keramický soubor byl zpracován u obou vstupů jednotně na základě Numerického kódu moravské malované keramiky (Podborský – Kazdová – Koštuřík – Weber, 1977), kterým jsem se nechala inspirovat i při vytvoření databáze. Databáze byla vytvořena v programu MS Access 2003. Fragmenty byly dále dokumentovány jak kresebně, tak fotograficky. Kresby a fotky byly upravovány v programu Adobe Photoshop 7.0.1. Grafy a tabulky byly zpracovány v MS Excel 2003. Barvy v kresebné dokumentaci byly znázorněny barevně i černobíle dle Numerického kódu moravské malované keramiky (Podborský – Kazdová – Koštuřík – Weber, 1977)

Do databáze jsou vybrané fragmenty zapsány pod svým evidenčním číslem. Do zpracování byly zařazeny všechny fragmenty, které nesly informaci o objektu, sektoru, čtverci a vrstvě, ve které byly nalezeny. V některých případech však informace o vrstvě chyběla úplně nebo se hloubka nalezeného fragmentu pohybovala v rozmezí 0 – 200 cm. U takových fragmentů byly do zpracování zařazeny okraje, dna a ostatní fragmenty větší než 5 x 5 cm. Získaly se tak další informace ohledně zrnitosti keramické hmoty a typologie okrajů a den.

Keramický soubor u obou vstupů je velmi fragmentární. Celkem bylo v obou vstupech nalezeno 2663 ks keramiky o váze 80094,8 g. Do vlastního zpracování bylo zařazeno 2407 ks o váze 74141,6 g. Z celkového množství fragmentů bylo určeno 1008 jedinců, z nichž mnohé zastupuje třeba jen jeden fragment. Proto i následné zjištění zrnitosti může být zkreslené, zejména jedná-li se o plavenou nebo jemnozrnnou keramickou hmotu. Zrnitost byla určována na základě největšího kusu anorganického ostřiva v keramické hmotě jedince.

Nejméně bylo plavené a následně jemnozrnné keramiky. Plavená keramika byla zastoupena pouze 3 %, jemnozrnná keramika byla zastoupena 7 %. Mnohem více se vyskytovalo středozrnné, zrnité a hrubozrnné keramiky, přičemž nejvíce bylo zrnité. Ta byla zastoupena 32 %. Poté následovala středozrnná s 30 % zastoupením a hrubozrnná s 27 % zastoupením. Příměsi jako speciální vlastnost zkoumány nebyly, ale bylo možné pozorovat slídu, v malé míře červené i žluté barvivo, drobné kamínky a organickou hmotu.

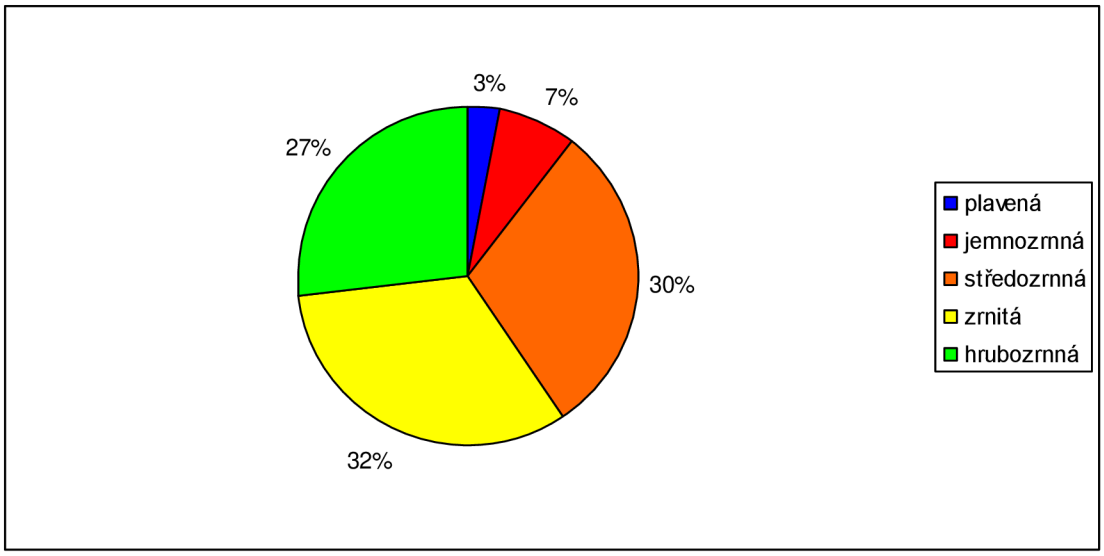

Graf 1 Zrnitost keramiky

6 Jižní vstup

Jižním vstupem chápeme přerušení příkopu 61 v jeho jižní části. Nachází se v sektoru C. Do zpracování byla zahrnuta keramika ze čtverce 9f , 9g a 10f a 10g. Zkoumaný prostor ve čtvercích 9f a 9g se nachází v jihozápadním segmentu rondelu. Táhne se východním směrem od kontrolního bloku (KB) 6/1972 téměř ke konci příkopu[3].

[3] Pomyslná hranice by se měla pohybovat cca 1,5 m od konce příkopu.

Příkop v místě KB6/1972 dosahoval 525 cm šířky při ústí a maximální hloubky 325 cm (Podborský, 1988). Příkop měl tvar rovnoramenného trojúhelníku s tupým hrotem s plochým dnem. Šířka hrotu na dně dosahovala 25 cm (Podborský, 1988). Výplň příkopu tvořily následující na sebe navazující vrstvy. Vespod v hrotu se nacházela zhruba 25 cm silná popelovitá hlína, patřící ke spodnímu souvrství „III“. Nad ní bylo usazeno střední souvrství „II“. Mocnost tohoto souvrství byla 220 cm. V tomto případě nešlo o homogenní vrstvu, ale více splachových mikrovrstviček s mohutnou popelovitou čočkou v nadloží. Svrchní souvrství „I“ tvořila lesní hnědozem a jeho mocnost byla 80 cm.

Zkoumaná část příkopu ve čtvercích 10f a 10g se nachází na konci příkopu v jihozápadním segmentu. V jihovýchodním segmentu příkopu se zkoumaný prostor táhl od jeho konce západním směrem ke KB1/1972. Samotný kontrolní blok náležel již čtverci 11f, g. Ze strany těchto čtverců příkop dosahoval šířky 665 cm a maximální hloubky 360 cm. Výplň příkopu (obr. 11) tvořilo opět spodní souvrství „III“ o síle 55 cm. Tvořila jej spraš promíchaná s šedou hlínou. Střední souvrství dosahuje maximální mocnosti 190 cm a je tvořeno z asi 20 makrovrstev spraše a popelovité šedé hlíny a neurčitého počtu mikrovrstviček (Podborský, 1988). Svrchní souvrství „I“ dosahuje maximální šířky 115 cm. Je tvořeno popelovitou, tmavě humózní až černozemní vrstvou a lesní hnědozemí. V jižním vstupu bylo nalezeno celkem 828 ks fragmentů keramiky, jejichž váha byla 23638 g. Identifikován o bylo 325 jedinců.

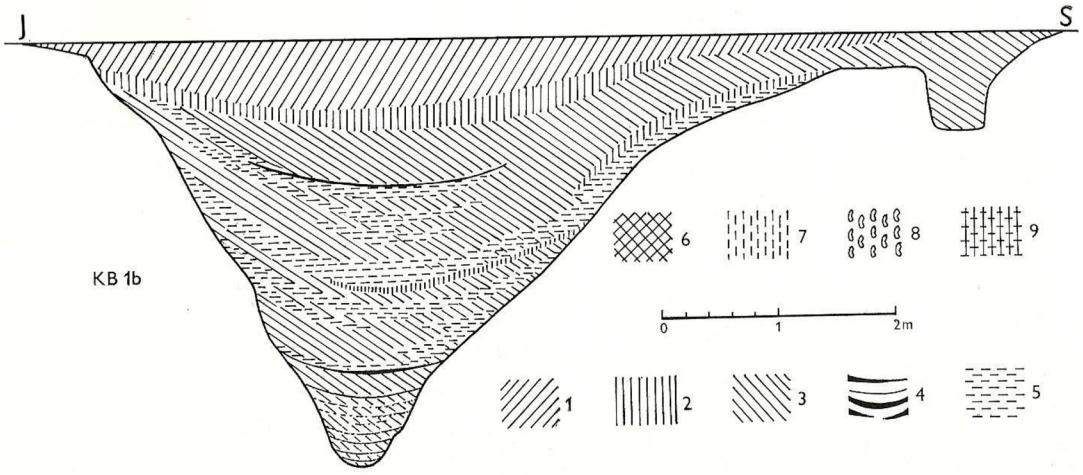

Kontrolní profil příkopu KB 1b. Vysvětlivky šrafur (platí i pro další vyobrazení): 1 — hnědozem (hnědá lesní půda). 2 — černozem. 3 — šedá (také popelovitá) výplň. 4 — černé sazovité vrstvičky. 5 — spraš. 6 — propálená hlína (včetně mazanice). 7 — ornice. 8 — vápenité konkrece („cicváry“). 9 — drobkovitá černozem (typická pro výplň objektů s VK).

Obr. 11: Stratigrafie příkopu (Podborský, 1988)

6.1 Zrnitost keramické hmoty

Keramický materiál je převážně zrnitý a středozrnný (Graf 2). Zrnitá keramika se vyskytovala v 38 %, následovala středozrnná, která byla zastoupena 37 %. Méně už bylo hrubozrnné keramiky, ta se vyskytovala ve 13 %. Jemnozrnná keramika byla zastoupena 9 % a plavená pouhými 3 %. Barva keramiky se pohybovala od hnědé přes lehce naoranžovělou až oranžovou, šedou až po černou.

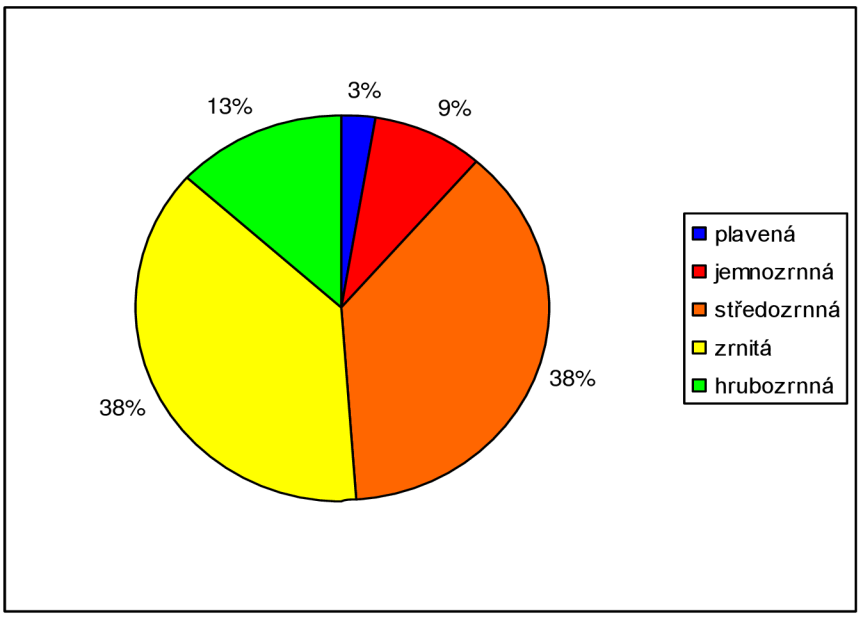

Graf 2 Zrnitost keramiky jižního vstupu

6.2 Keramický tvar a třída

Vzhledem k velké fragmentárnosti materiálu nebylo vždy možné přesně určit konkrétní tvar či třídu dle Numerického kódu MMK (Podborský – Kazdová – Koštuřík – Weber, 1977). Nejlépe se dal určit keramický tvar u mís nebo hrncovitých nádob. Konkrétní třída se dala určit jen podle typických znaků např. nožka. Procentuální zastoupení keramických tvarů je uvedeno v následující tabulce (tab. 1).

Tab. 1 Zastoupení keramických tvarů jižního vstupu

keramický tvar	počet ks	zastoupení v %
hrnce/jiné hrncovité typy	33	10%
mísa/mísa na nožce	23	7%
jiné tvary	4	1%
neurčeno	265	82%
celkem	325	100%

Jeden fragment svým charakterem připomíná naběračku (650/660?). Nelze ale určit přesný typ. Zachovala se jen část těla s okrajem bez dna a bez jakéhokoli náznaku nasazení tuleje. Tato fakta znemožňují přesné určení tohoto keramického tvaru. Případná naběračka byla zhotovena ze zrnité hlíny a měla tmavě šedou barvu a zaoblený okraj. Fragment vážil 68,6 g. Průměr ústí měřil 8 cm, průměr výdutě byl 10,3 cm. Na fragmentu nebyla patrná žádná výzdoba.

U jednoho fragmentu, ze kterého se zachovala výduť, část hrdla a část spodku, je pravděpodobné, že se může jednat o pohárek. Toto zjištění bylo následně konzultováno s doc. E. Kazdovou. Fragment jednoznačně k pohárkům zařadit nelze, je to však pravděpodobné. Proto byla tato třída (500) označena otazníkem (500?). Fragment nebyl nijak zdoben. Průměrná tloušťka stěn dosahovala 0,4 cm. Zlomek vážil 18,8g.

6.3 Stupeň dochovalosti

Z dochovaných částí byly určovány pouze okraje, dna a samostatná ucha. Ta budou vyhodnocena v rámci plastické výzdoby. Tvar nožky nebyl určován. Ani jedna se nezachovala celá a šlo o takové fragmenty které toto určení nedovolovaly. Mezi okraje byly zařazeny i hrdla a plece s okrajem. Některé okraje mohou pocházet i z nožek. Zlomkovitost materiálu však toto rozpoznání nedovolovala, proto tato záležitost nebyla řešena.

Z okrajů byly nejvíce zastoupeny zaoblené. Následovaly hrotité a v minimální míře byly zastoupeny kyjovité, seříznuté a rovné okraje (tab.2).

Tab. 2 Typologie okrajů jižního vstupu

okraj	počet ks	zastoupení v %
kyjovitý (1)	3	4%
zaoblený (2)	50	67%
zúžený (3)	1	1%
hrotitý (4)	15	20%
seříznutý (7)	3	4%
rovný (8)	3	4%
celkem	75	100%

Z profilů den převládal ostrý, méně byl zastoupen oblý a oblý profil s dovnitř vklopeným dnem (tab. 3). Jeden zlomek dna byl perforovaný. Průměr otvoru měřil 4 mm, byl udělán záměrně ještě před výpalem. Fragment vážil 36,6 g a nebyl nijak zdoben.

Tab. 3 Typologie profilů den jižního vstupu

dno	zastoupení v ks	zastoupení v %
ostrý (1)	25	69%
oblý (2)	8	22%
oblý, dno dovnitř vklopené (6)	3	8%
celkem	36	100%

6.4 Výzdoba

Celkem bylo zjištěno 97 zdobených a 228 nezdobených jedinců (Graf 3).

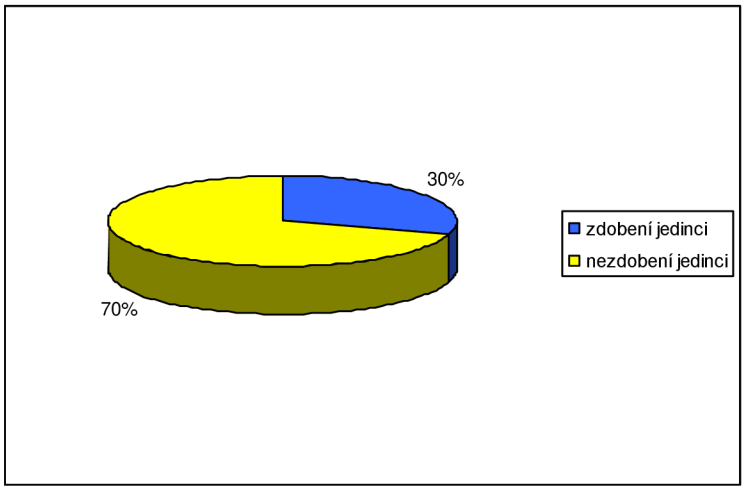

Graf 3 Podíl zdobených a nezdobených keramických jedinců jižního vstupu

Pouze malovaná výzdoba byla zastoupena ve 20 %, tvořila tedy většinou z ostatních druhů výzdoby. Malovaná společně s plastickou výzdobou se vyskytla ve 2 %, samotná plastická se vyskytla v 6 %. Vhloubená výzdoba byla zastoupena 2 % a v jednom případě se objevila rýsovaná zároveň s plastickou (Tab. 4).

Tab. 4 Druh výzdoby na keramice jižního vstupu

druh výzdoby	počet jedinců	zastoupení v %
malovaná (01)	66	20,3%
plastická (04)	19	5,8%
vhloubená (03)	5	1,5%
malovaná a plastická (14)	6	1,8%
rýsovaná a plastická (24)	1	0,3%
nezdobených	228	70,2%
celkem	325	99,9%

6.4.1 Malovaná výzdoba

Malování bylo zjištěno celkem na 72 jedincích, z toho šest bylo zdobeno i plasticky. Malba se objevovala na vnitřních i vnějších stranách (Tab. 5). Oboustranná malba se objevila ve třinácti případech. Malování je špatně zachovalé a zbytky barev mají tendenci se stírat. Tento jev je pro MMK typický, konstatoval ho už J. Palliardi (Palliardi, 1889). U většiny jedinců bylo malování zastoupeno jen ojedinělými barevnými skvrnami. U lépe zachovalé malby se daly nejčastěji sledovat náznaky elips, koleček a pruhů. V menší míře se objevila tělíska nebo vlnice. Celý malovaný motiv nebyl rekonstruovatelný u žádného jedince.

Tab. 5 Rozložení malby na nádobách v jižním vstupu

rozložení malby	počet jedinců	zastoupení v %
vnitřní strana jedince	16	22%
vnější strana jedince	43	60%
vnější i vnitřní strana jedince	13	18%
celkem	72	100%

Druh malby (Graf 4) byl rozpoznán u 33 jedinců. Nejčastěji byl zastoupen plošný nátěr (5) nebo prostá malba (1). U dvou jedinců byla zjištěna malba s vyškrabáváním (3). Jednou v kombinaci s plošným nátěrem uvnitř a podruhé v kombinaci s vnitřní malbou neurčitelného druhu. V jednom případě se jednalo zároveň o prostou malbu (vně) a plošný nátěr (uvnitř). V rámci prosté malby nebo malby s vyškrabáváním se nejčastěji vyskytovala červená a žlutá barva. A to jak v kombinacích, tak i ojediněle. Na třech fragmentech byla patrná růžová barva. Také se objevila hnědá, jako metamorfované žluté barvivo.

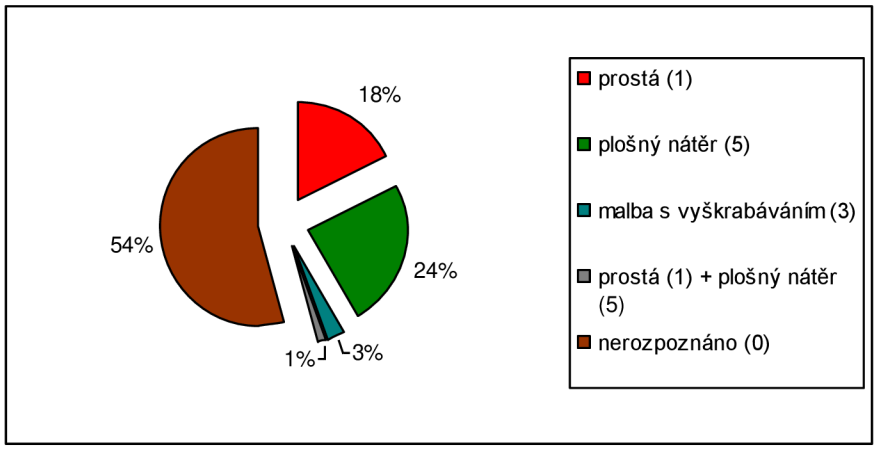

Graf 4 Zastoupení jednotlivých druhů malby na keramice jižního vstupu

Plošný nátěr se oproti prosté malbě zachovával lépe. Byl zjištěn většinou na vnitřních stranách fragmentů. Téměř ve všech případech měl červenou barvu. To se vysvětluje uchováváním červeného barviva v nádobách a jde o běžný jev. Pouze v jednom případě bylo na červeném nátěru zjištěn několik skvrn žluté barvy. Na jednom fragmentu měl plošný nátěr žlutou barvu. Výskyt žlutého plošného nátěru na vnitřní straně nádob ovšem běžný není.

6.4.2 Plastická výzdoba

Plastická výzdoba byla zjištěna celkově na 26 jedincích, z toho šest bylo zároveň i malováno a na jednom jedinci se objevilo i rýsování. Do plastické výzdoby bylo započítáno i 10 ks samostatných uch.

Z plastických tvarů byla zastoupena ucha a výčnělky. U třech fragmentů byl zachována pouze stopa po odlomené plastické výzdobě. Stopa nebyla zachována celá, ale jen její část, proto nebylo možné říci cokoli bližšího. Podle náznaku kruhového tvaru by se mohlo s největší pravděpodobností jednat o výčnělek. Ovšem vzhledem k tomu, že výčnělek zde fakticky chybí, nebyly tyto stopy započítány do podrobnějšího hodnocení ostatních výčnělků.

Ucha

V souboru se objevilo 20 uch (Tab. 6), z nichž bylo určeno 16 ks. U čtyř fragmentů se zachovaly jen stopy po odlomení ucha. Nebylo proto možné určit, zda se jedná o rohaté nebo oblé ucho. Tyto stopy byly vyhodnoceny jako neurčeno (40/50). Rohatých uch se

objevilo celkem 14 ks, z toho sedm bylo stlačených s otvorem (45), sedm bylo protáhlých s otvorem a jednou bylo zastoupeno plné ucho (51). V jednom případě se jednalo o oblé ucho, které bylo určeno jako ucho obecně (50). V šesti případech byly na fragmentech pozůstatky uch, resp. stopy po jejich odlomení. Nebylo možné určit, zda se jedná o rohatá ucha či nikoli. Proto byla určena jako ucha obecně (50). Na čtyřech fragmentech se objevily stopy červené i žluté barvy.

Tab. 6 Typologie uch jižního vstupu

ucha	počet ks	zastoupení v %
stlačená s otvorem (45)	7	35%
protáhlá s otvorem (46)	7	35%
ucha obecně (50)	1	5%
ucha plná (51)	1	5%
neurčeno (40/50)	4	20%
celkem	20	100%

Výčnělky

Celkově bylo zastoupeno 11 výčnělků (Tab. 7). Výčnělky blíže nespecifikované, určené jako výčnělky obecně (01), byly v keramickém souboru dva. Vždy po dvou kusech byly také zastoupeny svisle protáhlé (02) a asymetricky vystouplé (03). Polokulovité výčnělky (05) se v souboru objevily čtyři a jednou byl zastoupen knoflíkovitý výčnělek (12).

Tab. 7 Typologie výčnělků na keramice jižního vstupu

	počet ks	zastoupení v %
výčnělek 01	2	18%
výčnělek 02	2	18%
výčnělek 03	2	18%
výčnělek 05	4	36%
výčnělek 12	1	9%
celkem	11	100%

6.4.3 Vhloubená a rýsovaná výzdoba

Vhloubená výzdoba se nacházela na pěti fragmentech. Vždy po dvou případech byly identifikovány linie elipsovitých záseků (08) a velké nepravidelné jamky (31). V jednom případě šlo o linii krátkých vertikálních záseků (06).

Rýsovaná ornamentace se samostatně nevyskytla. Objevila se v kombinaci s plastickou výzdobou. Jednalo se o odlomené ucho. Na fragmentu po něm zůstala pouze stopa, bylo tedy zapsáno jako neurčeno (40/50) a vyhodnoceno v rámci plastické výzdoby. Fragment pocházel z výdutě blíže neurčené zrnité nádoby. Rýsování bylo provedeno svazkem tenkých jemně rýsovaných linií (1), které se nacházely pod odlomeným uchem. Ornamentační prvek nelze jednoznačně určit. Linie jsou zalomeny téměř do pravého úhlu. Může se tedy jednat o čtverec, kosočtverec nebo obdélník. Tato vlastnost proto určována nebyla.

6.5 Stratigrafické vyhodnocení jižního vstupu

Na závěr bych se pokusila vyhodnotit získaný materiál stratigraficky. Vzhledem k tomu, že čtverec 10g nebyl uveden na žádném fragmentu, budu v tomto případě vycházet z profilu KB6/1972 v jihozápadním segmentu (obr. 12). Jediný údaj, který se týká čtverce 10g je uveden v souvislosti se čtvercem 9g jako „9g,10g“. Budu tedy předpokládat, že zkoumaný materiál byl nalezen pouze v jihozápadním segmentu. Stratigrafická situace by vypadala následovně:

Tab. 8 Synchronizace vrstev KB6/1972

KB6/1972	čtverce 9g, 10g
přirozené souvrství	**mechanická vrstva v cm**
svrchní souvrství "I"	0-80
střední souvrství "II"	80-300
spodní souvrství "III"	300-325

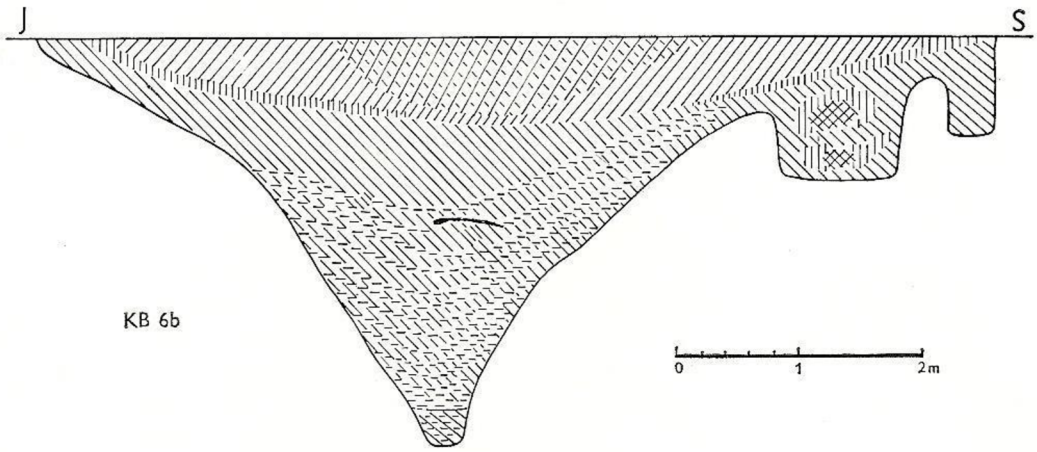

Obr. 12 Profil KB6/1972 (Podborský, 1988)

V rámci svrchního souvrství byla uvedena hloubka 0-20 cm, kde bylo nalezeno 1526,6g keramického materiálu. Vzhledem k tomu, že svrchní souvrství se v profilu KB6/1972 táhne téměř po celé šíři příkopu, bylo by snad možné říci, že toto množství tedy odpovídá svrchnímu souvrství „I“. Podle dalších informací uvedených na jednotlivých fragmentech, se další materiál objevuje od hloubky 100 cm. Pokud se podíváme na obrázek, vidíme, že mechanická vrstva 100 – 300[4] cm v podstatě odpovídá přirozenému souvrství „II“. Je tedy možno říci, že materiál souvrství „II“ a zároveň mechanické vrstvy 100 – 300 cm váží 15122,6g. Ve spodním souvrství „III“ bylo nalezeno 673,4g keramického materiálu. Podle údajů uvedených na jednotlivých fragmentech se v rámci tohoto souvrství jednalo pouze o hloubku 310 cm. Nejvíce keramiky bylo tedy nalezeno v souvrství „II“.

Je ovšem nutné zohlednit materiál mechanické vrstvy 0 – 200 cm (vrstva uvedená na fragmentech; váha 2232,8g) a materiál, který nebyl zkoumán (4082,6g). Celková váha těchto fragmentů je 6315,4g. I kdyby se toto množství přičetlo k souvrství „I“ nebo „III“, nepřesáhlo by váhový údaj souvrství „II“.

7 Severní vstup

Severním vstupem chápeme přerušení příkopu 61 v jeho severní části. Nachází se v sektoru B a do zpracování byly zahrnuty fragmenty ze čtverců 8d, 8e, 9d a 9e. Zkoumaný prostor ve čtvercích 8d a 8e se nachází v severozápadním segmentu. Táhne se od

[4] Sestávající samozřejmě z dílčích vrstev rozdělených zpravidla po 20 cm (100-120, 120-140 atd.)

KB15/1976 západním směrem ke konci příkopu. Příkop v místě profilu dosahoval 660 cm šířky a 325 cm maximální délky. Měl trojúhelníkovitý tvar s tupým, zátkovitě protaženým hrotem vespod (Podborský, 1988, 49). Stěny byly nepravidelně zvlněné. Spodní souvrství „III“ tvořila spraš promíchaná s parahnědozemí. Mocnost souvrství byla 25 cm. Střední souvrství „II“ dosahovalo maximální šířky 225 cm. Tvořily jej opět splachové vrstvy. V horní části souvrství se jednalo zejména o spraš smíchanou s černozemí. Svrchní souvrství „I“ o mocnosti 75 cm tvořila černozem a nad ní usazená hnědá hlína.

Zkoumaný prostor ve čtvercích 9d a 9e byl vymezen koncem příkopu v severovýchodním segmentu a KB16/1976 – 1978. Pomyslná hranice však nedosahovala až k bloku. Přibližně metr od bloku končí a následují čtverce 10d, 10e. Příkop v těchto místech byl asi 530 cm široký a maximálně 330 cm hluboký. Příkop byl pravidelného trojúhelníkovitého tvaru s tupým hrotem vespod. Výplň měla stejný charakter jako u předchozích částí. Spodní vrstva „III“ byla silná 30 cm. Splachové souvrství (střední „II“) bylo široké 200 cm a svrchní „I“ měřilo 100 cm. Celkem zde bylo nalezeno 1835 ks fragmentů keramiky, jejichž váha byla 56568,8 g. Identifikováno bylo 683 jedinců.

7.1 Zrnitost keramické hmoty

Ve sledovaném souboru je vcelku rovnoměrně zastoupena středozrnná, zrnitá i hrubozrnná keramika (Graf 5). Přesné hodnoty jsou uvedeny v následujícím grafu. Nejméně byla zastoupena opět plavená keramika (3 %). Následovala jemnozrnná keramika zastoupena 7 %. Barva keramiky měla převážně šedou barvu v různých odstínech. Byla také zastoupena keramika s černou či hnědou až naoranžovělou barvou povrchu.

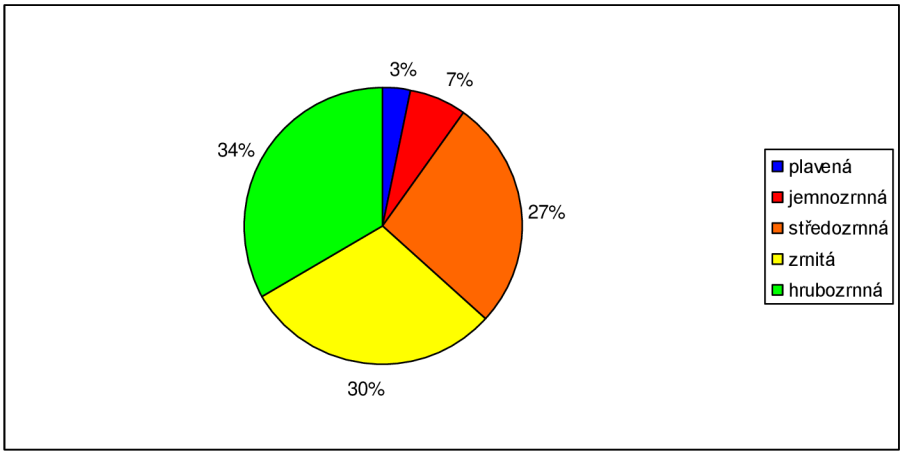

Graf 5 Zrnitost keramiky severního vstupu

7.2 Keramický tvar a třída

Stejně jako u jižního vstupu bylo určování konkrétního tvaru či třídy problematické. Opět se nejlépe určovaly mísy a hrncovité tvary (Tab. 9). Z keramické třídy se nejlépe určovaly mísy na nožce (400). Procentuální zastoupení určených tvarů je uvedeno v následující tabulce.

Tab. 9 Zastoupení keramických tvarů severního vstupu

tvar	počet ks	zastoupení v %
hrnce/jiné hrncovité typy	78	11%
mísa/mísa na nožce	116	17%
jiné tvary	0	0%
neurčeno	489	72%
celkem	683	100%

7.3 Stupeň dochovalosti

Z dochovaných částí byly rovněž vyhodnoceny jen okraje, dna a samostatné výčnělky a ucha (Tab. 10). Ucha a výčnělky budou podrobněji popsána v podkapitole plastická výzdoba. Tvar nožky opět určován nebyl. Jeden fragment neurčeného stupně dochovalosti byl perforovaný. Fragment byl 7,7 cm dlouhý a 5,7 cm široký. Jeho profil byl rovný. Stopy po dalším opracování zjištěny nebyly. Na povrchu se objevily stopy po červené malbě. Druh malby nebylo možné určit.

Z tvaru okrajů převažoval zaoblený. Následoval hrotitý a seříznutý, dále rovný a zúžený. V nejmenší míře byl zastoupen kyjovitý okraj.

Tab. 10 Typologie okrajů keramiky ze severního vstupu

okraj	počet ks	zastoupení v %
kyjovitý (1)	2	1,4%
zaoblený (2)	91	64,1%
zúžený (3)	7	4,9%
hrotitý (4)	19	13,4%
seříznutý (7)	16	11,3%
rovný (8)	7	4,9%
celkem	142	100%

Z profilů den převládal ostrý. Dále byl zastoupen profil oblý, oblý se dnem vklopeným dovnitř a nožkovitý (Tab. 11). U 59 den nebylo možné určit profil z důvodu

poškození nebo zachování velmi malého zlomku. Dochovalo se jedno celé dno, jehož součástí byla kdysi i nožka. Stopa po odlomení nožky je pravidelně obroušena po celém dně. S největší pravděpodobností tak bylo učiněno záměrně. Nožka se zřejmě odlomila v době, kdy byla mísa ještě jinak funkční a poté plnila svou funkci dále jako mísa bez nožky.

Tab. 11 Typologie profilů den severního vstupu

Profil dna	počet ks	zastoupení v %
ostrý (1)	43	30,1%
oblý (2)	19	13,3%
nožkovitý (3)	10	7,0%
ostrý, dno dovnitř vklopené (5)	0	0,0%
oblý, dno dovnitř vklopené (6)	11	7,7%
nádoba bez vyznačeného dna (8)	1	0,7%
neurčeno	59	41,3%
celkem	143	100,1%

7.4 Výzdoba

Výzdoba se vyskytovala celkem na 284 jedincích (Graf 6).

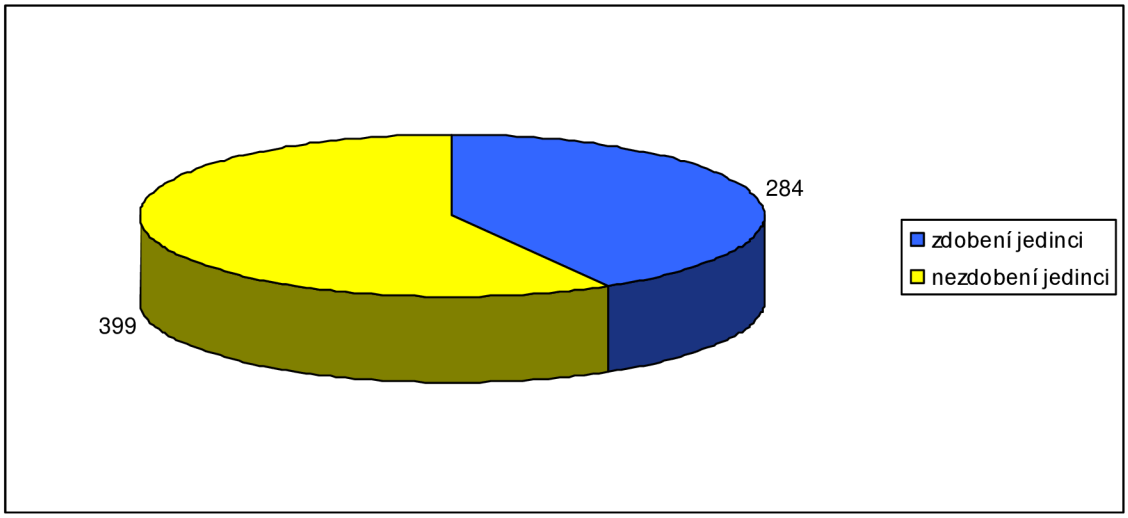

Graf 6 Podíl zdobených a nezdobených jedinců severního vstupu

Nejvíce se vyskytovala plastická výzdoba, a to v 19,3 % (Tab. 12). Následovala malovaná, která byla zastoupena 18,2 %. Jeden jedinec byl zdoben vhloubenou ornamentací. Kombinované výzdoby bylo už mnohem méně. Nejvíce bylo nádob

s malovanou a zároveň plastickou výzdobou - 3,7 %. Plastická a vypíchaná a vhloubená a plastická se vyskytly vždy na jedné nádobě.

Tab. 12 Druh výzdoby keramiky severního vstupu

druh výzdoby	počet jedinců	zastoupení v %
malovaná (01)	124	18,2%
plastická (04)	132	19,3%
vhloubená (03)	1	0,1%
malovaná a plastická (14)	25	3,7%
plastická a vypíchaná (45)	1	0,1%
vhloubená a plastická (34)	1	0,1%
nezdobených	399	58,4%
celkem	683	99,9%

7.4.1 Malovaná výzdoba

Malování se objevilo celkem na 149 jedincích, z toho 25 neslo i plastickou výzdobu. Bylo zachyceno na vnitřních i vnějších stranách stěn jedinců (Tab. 13). Ve 34 případech byla zjištěna malba jak vnější, tak vnitřní strany jedince. Malování bylo velmi špatně zachovalé a rovněž mělo tendenci se otírat. Malovaný motiv nebyl rekonstruován u žádného jedince. Z ornamentačních prvků byly patrné nejvíce náznaky pruhů nebo elips.

Tab. 13 Rozložení malby na nádobách v severním vstupu

rozložení malby	počet jedinců
vnitřní strana jedince	19
vnější strana jedince	96
vnější i vnitřní strana jedince	34
celkem	149

Druh malby (Graf 7) byl rozpoznán u 41 jedinců. Nejčastěji byl opět zastoupen plošný nátěr (5) a prostá malba (1). Malba s vyškrabáváním (3) byla zjištěna u dvou jedinců. Malování se u jednoho z nich objevilo i uvnitř, jednalo se o prostou malbu. U druhého jedince druh malby uvnitř určen nebyl. Ve dvou případech byla zastoupena současně prostá malba i plošný nátěr.

Z barev se opět nejčastěji vyskytovaly červená a žlutá barva. Na sedmi fragmentech se objevila místo červené barvy růžová. V několika případech se opět objevila i doplňující hnědá barva. Plošný nátěr byl výhradně červené barvy.

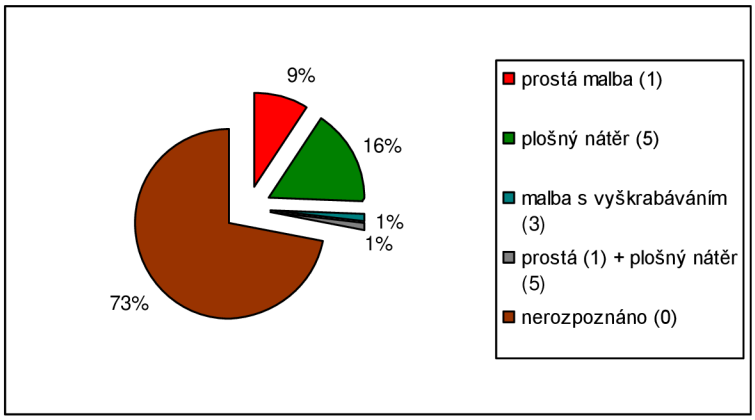

Graf 7 Zastoupení jednotlivých druhů malby na nádobách severního vstupu

7.4.2 Plastická výzdoba

Plasticky zdobeno bylo 159 nádob, z toho 25 bylo zároveň i malováno. Jedna nádoba nesla zároveň plastickou i vypíchanou výzdobu. U jednoho jedince byla zastoupena vhloubená a plastická výzdoba. Z plastických tvarů byly zastoupeny výčnělky i ucha. V 23 případech byly zjištěny stopy po plastické výzdobě, nebylo však možné ji blíže určit. V některých případech by se zřejmě mohlo jednat o výčnělek podle náznaku kruhového tvaru, tyto stopy ale nebyly do podrobnějšího hodnocení výčnělků zařazeny.

V jednom případě se objevila plastická a vypíchaná výzdoba současně. Na jednom z fragmentů se objevila řada drobných vpichů. Fragmenty patřily hrncovité nádobě, která byla zařazena mezi putny.

Ucha

V souboru se objevilo celkem 69 uch (Tab. 14). Z důvodu odlomení nebo poškození nebylo určeno šest kusů. Rohatých uch bylo celkově zastoupeno 60 kusů. Jednou bylo doloženo stlačené ucho (41). Dvě ucha byla určena jako protáhlá (42). Tato kategorie by dle Numerického kódu moravské malované keramiky (Podborský – Kazdová – Koštuřík - Weber, 1977) neměla mít otvor. V jednom případě však zde byla asi 6 mm prohlubeň. Může se jednat buď o nedokončený otvor nebo spíše o variantu typu protáhlých uch (42). Také svou profilací je těmto typům, dle mého názoru, bližší. Proto nebylo

zařazeno mezi protáhlá ucha s otvorem (46). V prohlubni byly zachovány zbytky červené barvy. Stlačených výčnělků s otvorem (45) zastupovalo šestnáct kusů, dalších šestnáct bylo protáhlých s otvorem (46). U jednoho exempláře nebyl otvor dokončen. Otvor je 2 cm hluboký, táhne se přes celou šířku ucha, ale nevede skrz něj. Průběžně se zužuje téměř do špičky. Těžko říci, zda jde o úmysl nebo prosté nedokončení. Jedno ucho by patrně mohlo náležet rohatému uchu s knoflíkem (48), není to ale úplně jisté, protože knoflík nebyl dochován. Místo špičky je zde kruhová stopa, která naznačuje odlomení. Stopa má pravidelný tvar. Je podobného charakteru jako např. stopa po možném výčnělku, tedy něčem, co bylo přiděláno dodatečně, ale ještě před výpalem. Proto bych se přikláněla k tomu, určit toto ucho jako rohaté s knoflíkem. Vzhledem k nejednoznačné interpretaci byla tato kategorie označena otazníkem (48?).

Kategorii rohatých uch uzavírá osm oblých uch s otvorem (49). Tři ucha byla určena jako ucha obecně (50). V pěti případech byly patrné zbytky červené nebo žluté barvy.

Tab. 14 Typologie uch severního vstupu

ucha	počet ks	zastoupení v %
rohatá ucha obecně (40)	16	23%
stlačená (41)	0	0%
protáhlá (42)	2	3%
stlačená s otvorem (45)	16	23%
protáhlá s otvorem (46)	17	25%
rohatá s knoflíkem ? (48?)	1	1%
oblá s otvorem (49)	8	12%
ucha obecně (50)	3	4%
neurčeno (40/50)	6	9%
celkem	69	100%

Výčnělky

Celkem bylo vyhodnoceno 73 výčnělků (Tab. 15). Mezi nimi bylo možné rozeznat dvanáct různých typů. Výčnělků blíže neurčených (01) se objevilo 17 ks. Nejvíce zde bylo polokulovitých (05) v počtu 21 ks. Výčnělků svisle protáhlých (02) a kuželovitých (11) bylo vždy po 7 ks. Svisle protáhlých výčnělků s horizontálním otvorem (29) bylo pět, čtyři byly knoflíkovité (12), dále vždy po dvou bylo odsazených (07) a zaoblených s vertikálním

otvorem (31). Po jednom výčnělku byly zastoupeny drobné nevýrazné (04), ploché (18) a hráněné obloukovité (22).

Tab. 15 Typologie výčnělků na keramice severního vstupu

výčnělky	počet ks	zastoupení v %
výčnělek 01	17	23%
výčnělek 02	7	10%
výčnělek 03	5	7%
výčnělek 05	21	29%
výčnělek 07	2	3%
výčnělek 04	1	1%
výčnělek 11	7	10%
výčnělek 12	4	5%
výčnělek 18	1	1%
výčnělek 29	5	7%
výčnělek 31	2	3%
výčnělek 22	1	1%
celkem	73	100%

7.4.3 Vhloubená výzdoba

Samostatná vhloubená výzdoba byla zastoupena jediným kusem. Keramický tvar ani třída nebyly určeny, dochoval se jen okraj. Ten byl přesekáván elipsovitými záseky. Okraj byl vyhodnocen v rámci kategorie okrajů. Vhloubená výzdoba byla vyhodnocena a následně do databáze zapsána jako linie elipsovitých záseků (08).

Plastická a vhloubená výzdoba byly zastoupeny pouze jedenkrát. Byla zachována na výduti ze zrnité nádoby neurčeného tvaru. Výzdoba byla určena opět jako linie elipsovitých záseků (08). Plastická výzdoba nebyla dochována a byla již zařazena do celkového vyhodnocení plastické výzdoby.

7.5 Stratigrafické vyhodnocení severního vstupu

V tomto vstupu jsem se také pokusila o stratigrafické vyhodnocení materiálu. Materiál byl přidělen k jednotlivým profilům dle nálezové situace. Stratigrafie je nastíněna v následující tabulce (Tab. 16).

Severozápadní segment

Tab. 16 Synchronizace vrstev profilu KB15/1976

KB15/1976	čtverce 8d, 8e
přirozené souvrství	**mechanická vrstva v cm**
svrchní souvrství "I"	0-75
střední souvrství "II"	75 - 300
spodní souvrství "III"	300 - 325

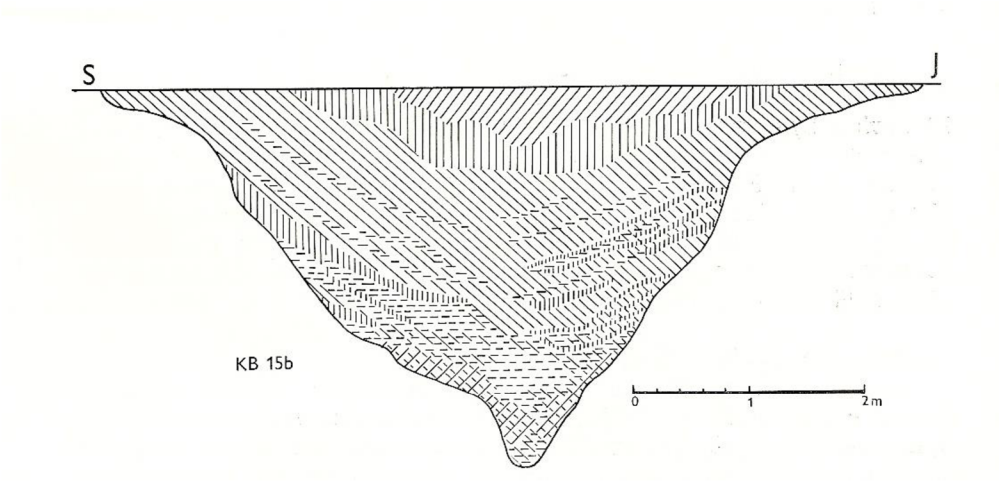

Obr. 13 Profil KB15/1976

K této části severního vstupu náleží, jak už bylo výše uvedeno, materiál ze čtverců 8d a 8e. Synchronizace mechanických vrstev a přirozených souvrství je uvedena v tabulce 16. Mechanické vrstvy se však neshodují s vrstvami přírodními.

Ke svrchnímu souvrství „I“ by měla patřit mechanická vrstva 0 – 75 cm. Dle nálezové situace bych však tuto hranici posunula na 80 cm podle mechanické vrstvy 60 – 80 cm. Podle takto upravené situace by tedy ke svrchnímu souvrství „I“ teoreticky patřily fragmenty z mechanické vrstvy 0 – 80 cm. Jejich pravděpodobná váha by byla 6873g. Ovšem vzhledem k tomu, že mechanická vrstva není totožná s přirozenou, bude tento počet mnohem menší. Dle obrázku (obr. 13) totiž určité množství fragmentů nalezenému ve výše uvedené mechanické vrstvě bude už součástí středního souvrství.

Ke střednímu souvrství „II“ by náležely fragmenty mechanické vrstvy 80 – 300 cm. Jejich váha by byla 12921,6g. Ve spodním souvrství „III“ nebyl v této části vstupu nalezen žádný fragment.

Podle takto nastavené situace by nejvíce fragmentů bylo ve středním souvrství „II“.

Severovýchodní segment

Tab. 17 Synchronizace vrstev profilu KB16/1976 - 1978

KB16/1976 - 1978	čtverce 9d, 9e
přirozené souvrství	**mechanická vrstva v cm**
svrchní souvrství "I"	0-100
střední souvrství "II"	100-300
spodní souvrství "III"	300-330

K této části vstupu náleží čtverce 9d a 9e. Synchronizace přirozených a mechanických vrstev je opět uvedena v tabulce. Obrázek profilu KB16/1976 – 1978 bohužel není k dispozici. Situace je však podobná situaci v KB15/1976, pouze hranice svrchního souvrství je posunutá níže na hranici 100 cm. Vyhodnocení celé situace bude podobné jako u severozápadního segmentu.

Ve svrchním souvrství „I“ bylo nalezeno 9656,4g. Kvůli neshodě mechanických a přirozených vrstev však bude tato hodnota spíše nižší a zvýší se pak hodnota ve středním souvrství „II“.

Střední souvrství „II“ obsahovalo 23690g a spodní souvrství „III“ pouhých 231,8g. I v tomto případě bylo nejvíce materiálu obsaženo ve středním souvrství „II“.

K celé situaci v obou segmentech je nutné připočítat vyhodnocené nestratifikované fragmenty (1187,2g) a další fragmenty nezařazené do zpracování (1870,4g). Jejich součet činí 3057,6g. Opět i zde se dá říci, že nejvíce materiálu je obsaženo ve středním souvrství „II“. I kdyby se totiž uvedené množství fragmentů přiřadilo ve kterémkoli segmentu k souvrství „I“ nebo „III“, stále by nebyla dosažena hranice množství obsaženého v souvrství „II“, jak v severozápadním, tak i v severovýchodním segmentu.

8 Figurální plastika

Kromě keramických fragmentů se mi podařilo shromáždit a vyhodnotit také figurální plastiku, která se nacházela v příkopu u jižního a severního vstupu. Plastika je torzovitá, což je na sídlištích MMK častý jev. Podařilo se mi shromáždit 8 ks, z toho 2 ks

zoomorfních a 6 ks antropomorfních figurek. Plastiky uvádím tak, jak byly dosud evidované. Při zpracování jsem vycházela z návrhu metodiky studia figurální plastiky V. Podborského (Podborský, 1983; 1985).

8.1 Antropomorfní plastika

61.C.9g/220

Zlomek byl nalezen v jižním vstupu v sektoru C, čtverci 9g, v hloubce 220 cm a pochází z antropomorfní ženské plastiky. Dochoval se trup bez končetin, hýždí, chybí rovněž hlava i krk. Soška byla zhotovena ze středozrnné hlíny. Povrch plastiky je hlazený a hnědé barvy. Trup je zdoben plasticky i žlutým a červeným malováním. Z trupu vystupují dvě ňadra kruhového tvaru a pupek oválného tvaru. Barva se zachovala jen stopově. Celková váha exempláře je 90,2 g. Fragment měří 69 mm, celková šířka je 56 mm, tloušťka je 25 mm. Soška je plná. Pokusila jsem se o rekonstrukci paží, které bych podle návrhu metodiky studia figurální plastiky V. Podborského (Podborský, 1983) označila jako ostré, střední, č. 04. Sošku řadíme mezi volnou plastiku. Konkrétně by se mohlo jednat o ženskou plastiku střelického typu. Tento typ je charakteristický pro MMK Ia.

61.C.9g/220

Nálezová situace tohoto zlomku byla stejná jako u výše popsané části plastiky. Dochoval se trup s krkem, částí pravého pahýlu a levé nohy. Nejsou vyznačeny hýždě ani ňadra. Soška je vymodelována z hrubozrnné hlíny s příměsí slídy. Povrch sošky je přirozený hlazený, žádné vnitřní dutiny nebyly zjištěny. Soška je plná. Různá barva povrchu (černá i hnědá) je dána výpalem. Zlomek váží 41,6 g, jeho celková výška je 67 mm. Celková šířka zlomku je 39 mm, tloušťka trupu je 18 mm. Soška je zdobená. Na zádech jsou plasticky vyznačena šikmá žebra. Na plastice nejsou znázorněna ňadra, ani hýždě.

Na základě těchto zjištěných skutečností bych plastiku zařadila pravděpodobně mezi mužské. Podobné plastiky s plochou hrudí, ale bez zdobení se objevily v Těšeticích, Střelicích nebo Kramolíně. Díky tomu, že byla zachována jen plochá hruď bez ňader, byly rovněž vyhodnoceny jako pravděpodobně mužské. Plastika 61.C.9g/220 byla nejpodobnější těšetickým. Také tato skutečnost mě vedla k tomu, zařadit tuto sošku mezi „mužské“. I v tomto případě půjde o volnou plastiku. Na základě postavení rukou resp. části jednoho z pahýlů, bych ji přiřadila opět ke střelickému typu.

61.C.9f/100-120

Zlomek pochází ze sektoru C, čtverce 9f z mechanické vrstvy 100 – 120 cm. Ze sošky se zachovala levá noha. Fragment je vysoký 7 cm a váží 33,5 cm. Jeho průměrná šířka je 2,3 cm a tloušťka 1,3 cm. Plastika byla vyrobena ze zrnité hmoty, ve které se objevují drobné kamínky, a jen minimální množství slídy. Povrch je přirozený jemně modelovaný, jeho barva je šedá.

Na plastice není patrná žádná výzdoba. Podle charakteru chodidel by se zřejmě mohlo jednat opět o plastiku střelického typu. Nohy byly spojeny po celé délce, chodidla jsou však malá, bez znázornění prstů a zcela určitě nezaručovala stabilitu plastiky.

61.B.8d/40-60

Tento zlomek patrně pochází z nohy antropomorfní plastiky. Byl nalezen v sektoru B, čtverci 8d, v mechanické vrstvě 40 – 60 cm. Bohužel k tomuto zlomku nelze nic bližšího říci. Zlomek má tvar plného válečku s mírně kónickými stěnami. Je vysoký 2,6 cm. Šířka i tloušťka v horní části je 1,9 cm, dole dosahuje šířky i tloušťky 1,6 cm. Fragment váží 11,2 g. Může se jednat jak o pravou, tak i o levou nohu. Z jedné (vnitřní) strany je plochý. Z pravděpodobné vnější strany má kulatý tvar.

Zlomek byl zhotoven ze zrnité keramické hmoty s příměsí drobných kamínků. Povrch je šedý a hlazený. Na zlomku není patrná žádná výzdoba

61.B.8d/160-180

V tomto případě jde opět o plnou plastiku. Fragment byl nalezen v sektoru B, čtverci 8d v mechanické vrstvě 160 – 180 cm. Dochovaly se hýždě. Jejich celková výška dosahuje 4,4 cm. Celková šířka je 2,2 cm. Fragment dosahuje tloušťky 2,5 cm. Fragment váží 24,7g a je zhotoven ze středozrnné hlíny. Povrch plastiky je hlazený přirozený šedé barvy. Zlomek patří pravé části těla. Pravá část je zaoblená, z levé strany je fragment rovný, a je zde stopa po odlomení od druhé části hýždí. Z přední strany jsou patrné dvě šikmé rýhy, které jdou souběžně a směřují k vnitřní straně zlomku. Pravděpodobně půjde o pozůstatek vyznačeného klínu. Hýždě jsou zaoblené, zbytnělé. Mohlo by se tedy jednat o plastiku střelického typu.

61.B.9d/260-280

Tento fragment nalezený v sektoru B, čtverci 9d a v mechanické vrstvě 260 – 280 cm rovněž patří ženské plastice.

Dochovaly se hýždě, opět zaoblené a silně zbytnělé. Zlomek váží 190,8 g a je vysoký 7,9 cm. Dosahuje 4,3 cm celkové šířky a 5,7 cm celkové tloušťky. Plastika byla zhotovena ze zrnité hlíny. Povrch je poškozen postdepozičními procesy. Na jedné jeho zachovalejší části je hlazený, přirozený. Barva povrchu je důsledkem výpalu šedá, místy načervenalá či světle hnědá. Výzdoba není patrná. Jedná se o levou část hýždí.

Stejně jako na předchozím zlomku je vnější (levá) strana zlomku zaoblená. Z vnitřní (pravé) strany je rovná, a nese stopy po odlomení druhé části hýždí. Dle charakteru hýždí se bude jednat zřejmě opět o plastiku střelického typu.

8.1.1 Sošky střelického typu

Sošky střelického typu mívají hlavu ve tvaru koule, polokoule nebo kužele. Obličej většinou není naznačen, i když ojediněle se můžeme s prvními pokusy setkat. Trup bývá schematizovaný a nenaznačuje pohyb. Plasticky mohou být znázorněny prsa nebo pupek. U některých figurek se můžeme setkat s šikmými plastickými žebry na zádech. Typické jsou horizontální zahrocené pahýly paží. Sošky se vyskytují ve fázi MMK Ia, výjimečně se na Moravě můžeme s horizontálními pahýly paží setkat ještě ve fázi Ib. Vzhledem k doprovodným znakům mladšího vývoje a k nálezovému prostředí, chápeme jev horizontálně zahrocených pahýlů paží v této fázi jako archaismus (Podborský, 1985). Hýždě jsou silně zaoblené a zbytnělé, a svými rozměry daleko přesahují rozměrové relace ostatních částí těla (Podborský, 1985, 69). Nohy mají sloupečkovitý tvar. Jsou od sebe oddělené buď po celé své délce nebo ve spodní části, kde mohou být zakončena malými chodidly.

8.2 Zoomorfní plastika

Zoomorfní plastiky se v prostředí MMK vyskytují méně než antropomorfní (Podborský, 1988). Rozeznáváme několik druhů aplikací zoomorfních motivů. Může jít o samostatnou zoomorfní plastiku, zoomorfní nádobky, pokličky se zoomorfní rukojetí a zoomorfní výčnělky. Přiřadit jednotlivou plastiku ke konkrétnímu typu zvěře nemusí být vždy úplně jednoduché. Některé aplikace jsou schematizované, pomineme-li fakt, že se nacházejí opět ve zlomcích. Půjde ale určitě o druhy, se kterými se neolitický člověk ve svém životě setkával. Mezi soškami se dá rozeznat skot, ovce/koza, pravděpodobně prase, v menší míře i pes, liška, medvěd, zajíc nebo pták.

Zkoumané zlomky 61.B.8d/40-60 a 61.C.9f/20-40 z Těšetic-Kyjovic toto určení nedovolují.

61.B.8d/40-60

Zlomek byl nalezen v severním vstupu v sektoru B, čtverci 8d v mechanické vrstvě 40 – 60 cm. Zachovala se část trupu s výčnělkem (pravděpodobně pozůstatek odlomeného ocasu?) a z jedné strany s náběhem na končetiny. Figurka je tmavě šedé barvy a není zdobena. Nebyly dále zjištěny žádné vnitřní účelové dutiny. Soška je plná. Povrch plastiky je přirozený, jemně modelovaný. V zrnité keramické hmotě se objeví nepatrné množství příměsi slídy, tvrdost hmoty zkoumána nebyla.

Výška fragmentu je 26 mm, průměrná šířka trupu dochovaného exempláře činí 15 mm. Fragment dosahuje tloušťky 12 mm a váží 17,8 g. Fragment dosahuje délky 5 cm.

Může jít o samostatnou plastiku nebo o držátko z pokličky. Není ani jisté, zda dochovaný zlomek představuje přední nebo zadní část těla. Interpretace bude trochu složitější a nevím, zda lze v tomto případě dojít k jednoznačnému závěru. Na základě analogií (Těšetice-Kyjovice, Střelice III a I, Brno-Líšeň, Kramolín) bych se přikláněla k interpretaci zlomku k blíže neurčitelnému typu volné plastiky. Tento závěr je ale velice hypotetický.

61.C.9f/20-40

Tento zlomek se velmi podobá zlomku 61.B.8d/40-60. Jde o plnou plastiku. Dochovala se část trupu s náznakem nohou a stopou po ulomeném ocasu nebo hlavě (přikláněla bych se spíše k tomu, že jde o ocas). Zlomek váží 32,8 g. Jeho celková délka činí 5,6 cm. Zlomek je asi 2 cm široký a dosahuje tloušťky 2,1 cm. Dochovaný fragment je vysoký 2,9 cm. Plastika byla vyrobena z hrubozrnné keramické hmoty s příměsí drobných kamínků a slídy. Její povrch je hlazený, přirozený a má oranžovou, místy i šedou barvu. Na horní straně trupu resp. na zádech je patrná stopa po červené malbě. Bohužel není možné určit, v jakém rozsahu byla plastika malována (zda celá nebo jen její část). I v tomto případě bych se přikláněla k tomu, že by mohlo spíše o volnou plastiku.

Antropomorfní plastika neolitu bývá často interpretována jako předmět sloužící ke kultovním účelům (Hluboké Mašůvky, Nitrianský Hrádok, Střelice, Těšetice-Kyjovice, Vésztö-Mágor). Na rozdíl od starého a středního neolitu se v mladém neolitu vyskytuje ve větším počtu a znázorňuje nejčastěji ženy. Mužská plastika je početně silně v menšině.

Ženská plastika se dává nejčastěji do souvislosti s kultem plodnosti, nepředstavuje však skutečné bohyně. Pravděpodobně jde o vyjádření plodivé síly, kterou žena představovala.

Sošky nebývají součástí pohřební výbavy, ale nacházíme je v sídlištních objektech. Bývají téměř výhradně nacházeny ve zlomcích. Z názorů, které se tento jev snaží vysvětlit, převažují výklady z oblasti sociokultovní. Teorii záměrného rozbíjení, rozřezávání, ničení během obřadů zastává např. O. Höckmann, D. Kaufmann, E. Ruttkay, M. Károlyi, J. Chapman, B. Novotný, Z. Farkaš (Hložek-Kazdová, 2006). Podle dalších interpretací by měly být na sídlišti ukládány jen jejich části, některé by sloužily k obřadům mimo sídliště (Hložek-Kazdová, 2006, 55).

Experimentálně bylo zjištěno, že plastiky se rozpadají do jednotlivých částí podle toho, jak byly modelovány. Nezáleží tedy na tvrdosti podložky. Do příčně amorfních zlomků se nerozpadají ani při úderu o kámen. Plastika se také rozbila při volném pádu z výšky 1,8 m na kamennou podložku (Hložek-Kazdová, 2006). Opět podle její modelace.

Pokusem se poukázalo na to, že ne všechny sošky musely být rozbíjeny záměrně a pokud ano, nemuselo jít nutně o kultovní záležitost. Zároveň však tuto skutečnost nelze vyloučit. Víra a s ní spojené obřady určitě existovaly stejně jako existuje dnes. Zkoumání figurální plastiky je však složitější záležitostí, který vyžaduje pohled z více úhlů (Věšínová-Remišová, 2008). Rozbor této problematiky však není hlavním předmětem této práce, proto se tím již nebudu dále více zabývat.

9 Srovnání obou vstupů

9.1 Zrnitost

V obou vstupech bylo zastoupení od plavené po hrubozrnnou. V jižním vstupu pak dominuje středozrnná a zrnitá hmota. Obě mají stejné procentuální zastoupení, tj. 38 %. Hrubozrnná je zastoupena pouze 13 %, na rozdíl od severního vstupu, kde je zastoupení středozrnné, zrnité a hrubozrnné keramické hmoty téměř rovnoměrné. Mírně převažuje hrubozrnná (34 %) a naopak středozrnná je zastoupena v menší míře (27 %). Obecně se tedy dá říci, že keramika severního vstupu je hrubšího rázu než keramika v jižním vstupu.

9.2 Keramický tvar a třída

Vzhledem k celkové fragmentárnosti keramického souboru převažovaly v obou vstupech neurčené keramické tvary a třídy. Dále bylo v obou vstupech určeno přibližně stejné množství hrncovitých typů (Graf 8). Mísy, příp. mísy na nožce mírně převažovaly

v severním vstupu. Jiné tvary byly rozpoznány pouze v jižním vstupu a to pouhým jedním procentem. To však neznamená, že by se snad nemohly vyskytovat ve větším množství nebo vůbec, jak je tomu v severním vstupu. Charakter zkoumaného materiálu to bohužel nedovoluje.

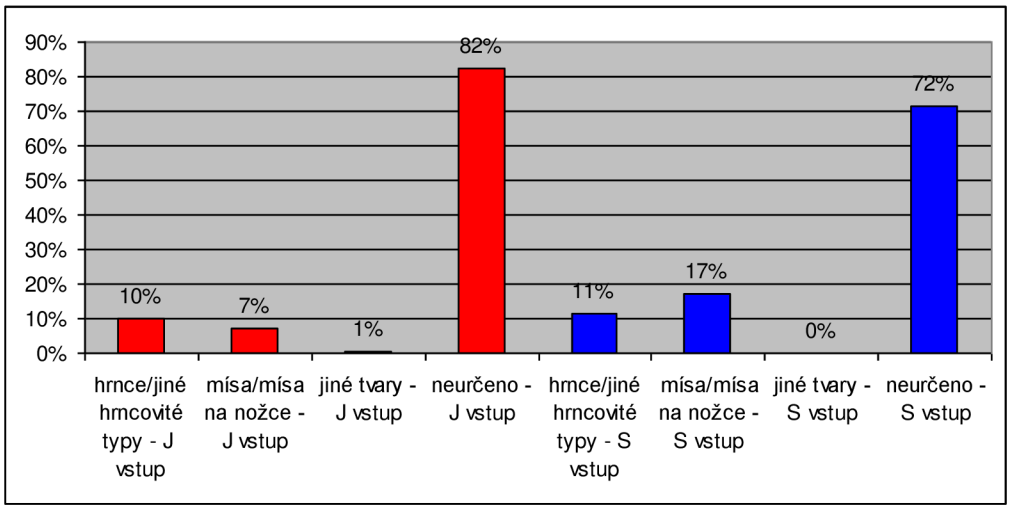

Graf 8 Keramické tvary severního a jižního vstupu

9.3 Stupeň dochovalosti

U obou vstupů převládaly okraje (Graf 9). Těch bylo nalezeno lehce přes dvacet procent u obou vstupů, přičemž v jižním vstupu jich bylo zhruba o tři procenta více. Dna byla rovněž zastoupena větším množstvím v obou vstupech. V jižním vstupu jich však byl však jejich počet oproti severnímu vstupu poloviční. Zatímco okrajů a den bylo v severním vstupu téměř stejné množství, v jižním vstupu jich bylo také o polovinu méně než okrajů. Množství uch a nožek se liší jen minimálně. Samostatné výčnělky se v jižním vstupu nevyskytují.

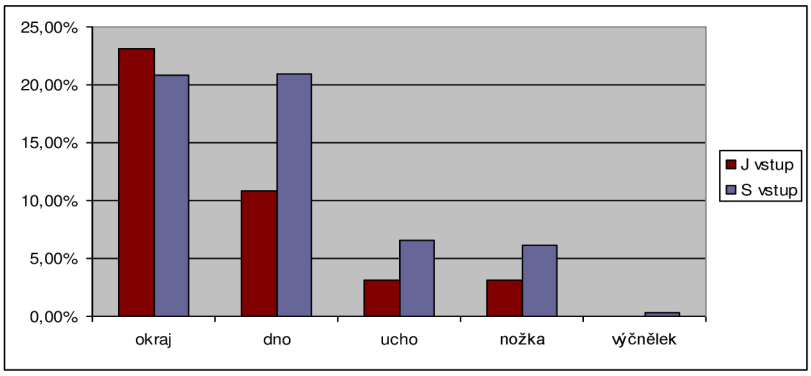

Graf 9 Stupeň dochovalosti keramiky u severního a jižního vstupu

9.4 Výzdoba

Ze zdobených jedinců převládala u obou vstupů malovaná výzdoba (Graf 10). Druh malby byl určen v obou vstupech, více jedinců však bylo určeno v jižním vstupu. V tomto případě se vstupy od sebe příliš neliší. V obou případech mírně převládal plošný nátěr nad prostou malbou, identifikována byla i malba s vyškrabáváním. Malba byla špatně zachovalá. Vždy bylo větší procento jedinců, u kterých nebylo možné určit druh malby. Pokud jde o barvy, není zde většího rozdílu. Vyskytuje se jak červená, v menší míře růžová, tak i žlutá, příp. hnědá barva. Výjimku tvoří žlutý plošný nátěr na jednom a skvrny žluté barvy na červeném plošném nátěru na jiném fragmentu. V obou případech se jednalo o vnitřní část fragmentu. Tato skutečnost byla zjištěna pouze v keramickém materiálu jižního vstupu. V ostatních případech byl zachován červený nátěr. V severním vstupu šlo o výhradní zastoupení.

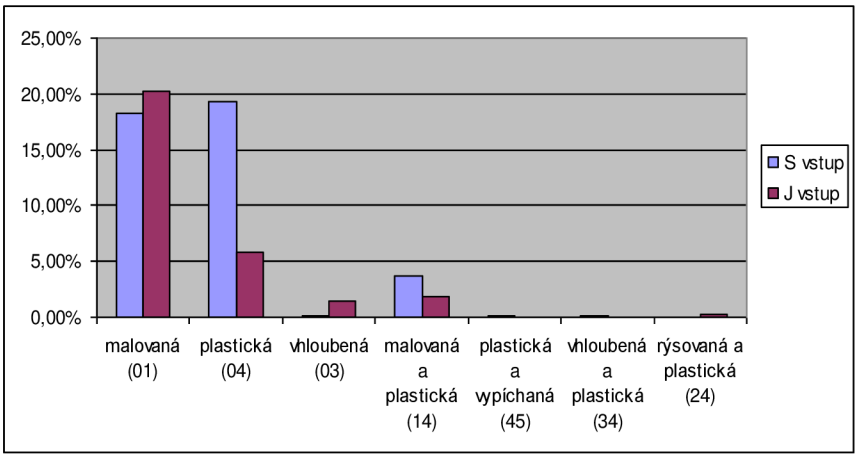

Graf 10 Zastoupení jednotlivých druhů výzdoby na keramice severního a jižního vstupu

V plastické výzdobě samotné už spatřujeme větší rozdíly. Zatímco v severním vstupu se procentuální zastoupení malované a plastické výzdoby výrazně neliší, v jižním vstupu je vidět výrazný propad oproti malované. Větší množství uch, ať už na těle nádoby nebo aplikovaných samostatně, bylo získáno ze severního vstupu. Šlo o 69 kusů, z nichž šest nebylo přesněji determinováno. V jižním vstupu jich bylo výrazně méně. Získalo se pouhých dvacet kusů, ze kterých nebyly určeny čtyři. To v celkovém množství tvoří 20 %, kdežto v severním vstupu pouhých devět procent. Také výčnělků bylo identifikováno mnohem více v severním vstupu, celkem 73 ks. Dalo se celkově rozeznat jedenáct typů (nepočítáme-li kategorii „výčnělky (obecně) 01“). U druhého zkoumaného vchodu jich bylo pouhých jedenáct se čtyřmi definovanými kategoriemi.

Další druhy výzdoby jsou oproti předešlým v menšině. To je stejné u obou vstupů. Oproti jižnímu vstupu je zároveň malovaná a plastická výzdoba v převaze.

9.5 Stratigrafické vyhodnocení

Na základě výše uvedených skutečností bylo zjištěno, že nejvíce keramického materiálu v obou vstupech obsahovalo střední souvrství „II“. Méně materiálu bylo zastoupeno ve svrchním souvrství „I“ a nejméně keramiky se objevilo ve spodním souvrství „III“.

Toto zjištění potvrzuje částečně skutečnost, že nejvíce materiálu pochází ze středního souvrství, které reprezentuje dobu těsně po zániku rondelu (Podborský, 1988, 124). Mé zjištění rozhodně nelze vztáhnout na celý rondel. Platí pouze pro sledované vstupy.

10 Závěr

Rondely, některé monumentální, některé menších rozměrů, jsou jedny z nejzajímavějších staveb pravěku. Badatelé se jimi zabývají od 60. let 20. století. I když jich oproti minulým dobám výrazně přibylo, stále zde zůstává otázka interpretace. Obecně se rondely interpretují jako sociokultovní areály s případnou sekundární obrannou funkcí. Sídliště, kterému rondel náležel, bylo jakousi ústřední osadou pro jiné vyšší správně organizační celky v tehdejší společnosti. Rondely se objevují od mladého neolitu v kultuře s vypíchanou keramikou a moravskou malovanou keramikou. Areál v Těšeticích-Kyjovicích byl vybudován nositeli kultury s MMK. Ve své bakalářské práci jsem zpracovala keramiku z příkopu severního a jižního vstupu.

Celkově bylo zpracováno 2407 ks keramiky o váze 74141,6g a 8 ks zlomků figurální plastiky o váze 442,6g. Materiál byl obecně velmi fragmentární. Keramika je hrubšího rázu. Byla zhotovena převážně ze zrnitější keramické hmoty. Pokud bylo možné alespoň rámcově určit keramický tvar, pak můžeme říci, že převažovaly hrubší užitkové tvary, tzn. hrncovité nádoby a mísy. Jak už bylo výše uvedeno, toto zjištění je zcela určitě zkresleno fragmentárností materiálu. Nelze říci, že by tenkostěnná keramika nebyla vůbec zastoupena, zcela určitě ale nebude převažovat. Z fragmentů silně převažují okraje, následují dna. Těch je ale v jižním vstupu zastoupeno téměř o polovinu méně než v příkopu severního vstupu.

Keramika se vyskytovala zdobená i nezdobená, přičemž nezdobená keramika převažuje. V každém ze vstupů je však rozdíl patrný v jiném rozsahu. Na vybraných jedincích je možno pozorovat malovanou výzdobu složenou z elips, kruhů, případně z tělísek či vlnic. Z motivů byly rozpoznány jen pruhy. Z plastické výzdoby se zachovaly různé typy výčnělků a rohatých, příp. oblých uch. Z antropomorfní plastiky, nalezené převážně ve středním souvrství „II“, se vyskytují fragmenty sošek střelického typu, které jsou typické pro fázi MMK Ia.

Po zániku funkce rondelu se do příkopu splachoval materiál z objektů sousedících s příkopem. Ze zkušenosti je známo, že příkop může být po větším lijáku zaplaven ze čtvrtiny nebo i třetiny své hloubky (Podborský, 1988). Proto musely být udržovány a čištěny a také proto může splavený materiál příkop datovat s tím, že materiál ze spodního souvrství může být ještě současný nebo zde mohl být splaven těsně po zániku funkce rondelu. Stejně se tak dá uvažovat v případě středního souvrství. U toho samozřejmě s ubývající hloubkou předpokládáme větší časový rozdíl. Na základě těchto již dříve publikovaných skutečností se dá říci, že rondel MMK vskutku spadá do její fáze Ia.

Z množstevního hlediska bylo více keramiky nalezeno v severním vstupu. Návrší, na kterém je rondel umístěn, se sklání k jihovýchodu. Pokud si připomeneme sídelní situaci v okolí i uvnitř rondelu (obr. 9), je už na první pohled patrné, že více objektů je umístěno z vnější strany rondelu resp. v prostoru mezi příkopem a vnější palisádou. Materiál těchto objektů zachytil severozápadní a část severovýchodního segmentu příkopu. Příkop v prostoru jižního vstupu by tedy měl teoreticky zachytit materiál z objektů, které se nacházejí ve vnitřní části rondelu. Fakt, že se v jižním vstupu našlo podstatně méně materiálu si tedy vysvětluji tím, že vnitřní část těšetického rondelu byla zastavěna jen velmi minimálně. V podstatě byla oproti vnějšímu areálu rondelu pravděpodobně téměř neosídlena. Tato skutečnost nelze ověřit žádnou z konkrétních teorií, ale naznačuje, že téměř prázdný, resp. velmi minimálně zastavěný prostor v této velmi náročně budované stavbě, nebude určitě náhodným jevem.

Stavba byla budována cíleně za jistým, nám dosud neznámým účelem a minimálně zastavěný prostor měl svoje opodstatnění. Nelze sice potvrdit rituální úkony uvnitř rondelu, nelze je však ani bezpečně vyvrátit. Na druhou stranu se ukázalo, že tato architektura souvisí se sídlištěm, nejde však o běžný sídlištní objekt. Stavba ve své době měla nepochybně zvláštní význam, který lze rozličně interpretovat. Osobně se přikláním k nejfrekventovanějšímu názoru, že areál měl zřejmě sociokultovní funkci, zároveň bych

však nezavrhovala ani obranný charakter stavby. Otázka interpretací těchto staveb však zřejmě zůstane i nadále otevřená.

11 Seznam literatury

Anders, A.- Nagy G. E. 2007: Late Neolithic burial rites at the site of Polgár-Csöshálom-Dülö, in: Kozlowski, J. K., Raczky, P.: The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe. Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 83 – 96.

Bálek, M. – Podborský, V. 2001: Začátky letecké archeologie na jižní Moravě. In: Podborský, V. (ed.): 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku. Brno, 69 – 94.

Čižmář, M. – Geisler, M. 1992: Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou z Velešovic, obec Velešovice-Holubice, okr. Vyškov, SPFFBU E37, 43 – 49.

Čižmář, Z. – Pavúk, J. – Procházková, P. – Šmíd, M. 2004: K problému definování finálního stádia lengyelské kultury. In: Hänsel, B. – Studeníková, E.(eds.): Zwischen Karpaten und Ägäis Neolitikum und Ältere Bronzezeit, Rahden, 208-231.

Čižmář, Z. – Kalábková, P. – Kazdová, E. – Kovárník, J. 2008: Lid s moravskou malovanou keramikou lengyelské kultury. In: Čižmář, Z. (ed.): Život a smrt v mladší době kamenné. Katalog výstavy. Brno, 76 – 153.

Demek, J. – Mackovčin, P. (eds.) 2006: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno.

Doneus, M. 2001: Die Keramik der mittelneolitischen Kreisgrabenlangen von Kamegg. Ein Beitrag zur Chronologie der Stufe MOG I der Lengyel Kultur. Niederösterreich. Wien.

Gojda, M. 1997: Letecká archeologie v Čechách. Praha.

Hložek, M. - Kazdová, E. 2006: Fragmentárnost nálezů lengyelské figurální plastiky ve světle experimentů, in: Tichý, R. (ed.): Otázky neolitu a eneolitu 2006. Archeologické studie Univerzity Hradec Králové, sv. 1, Hradec Králové, 55 – 60.

Humpolová, A. 1994: Žárové pohřby v kultuře s moravskou malovanou keramikou, Pravěk NŘ 2, 1992, 61 – 74.

Janák, V. 2006: Nástup eneolitu v českém Slezsku (hornoslezská lengyelská skupina a kultura nálevkovitých pohárů). Rukopis habilitační práce, Opava.

Kazdová, E. 1984: Těšetice-Kyjovice I. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou. Brno.

Kazdová, E. 2007: Ke 40. výročí zahájení výzkumů v Těšeticích-Kyjovicích na Znojemsku. In: Kazdová, E. – Podborský, V. (eds): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku. Brno, 39-54.

Koštuřík, P. 1972: Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou v opevněné části neolitického sídliště v Těšeticích – Kyjovicích, SPFFBU E 17, 55 – 59.

Koštuřík, P. 1973: Die Lengyel Kultur in Mähren. Studie AÚB I/6 Brno, Praha.

Koštuřík, P. 1980a: Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou z neolitického sídliště u Jaroměřic n. R., SPFFBU E 25, 57 – 64.

Koštuřík, P. 1980b: Výšinné sídliště u Oslavan a poznámky k mladšímu období kultury s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E 25, 65 – 73.

Koštuřík, P. 2007: Eneolitické osídlení hradiska u Kramolína ve středoevropských souvislostech. Brno.

Kovárník, J. 1997: K významu pravěkých kruhových příkopů. Brno.

Kuča, M. 2005: Osídlení lidu s moravskou malovanou keramikou v prostoru mezi příkopem a vnější palisádou rondelu v Těšeticích – Kyjovicích (okr. Znojmo). Rukopis magisterské diplomové práce, FF MU, Brno.

Kuča, M. 2007: Polozemnice kultury s moravskou malovanou keramikou z Těšetic-Kyjovic (obj. č. 181 a 184). Příspěvek k poznání zahloubených lengyelských staveb. In: Kazdová, E. – Podborský, V. (eds): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku, Brno, 55 – 79.

Kuča, M. – Kazdová, E. – Hladilová, Š. – Nývltová Fišáková, M. – Prokeš, L. 2010: Těšetice-Kyjovice VII. Osídlení kultury s moravskou malovanou keramikou mezi příkopem a vnější palisádou rondelu. Brno.

Lorencová, A. 1972: Hrob nositele kultury s moravskou malovanou keramikou z Těšetic – Kyjovic, SPFFBU E 17, 61 – 64.

Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha.

Marešová, K. 1971: Neolitická plastika na Moravě, ČMMB/LVI, 53 – 78.

Matoušek, V. – Jenč, P. – Peša, V. 2005: Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy. Praha.

Ministr, Z. 1999: Astronomická orientace a kalendářní funkce pravěkých staveb, In: Podborský, V. a kol.: Pravěká a sociokultovní architektura na Moravě, Brno, 237 – 256.

Ministr, Z. 2007: Géniové dávnověku: 7000 let orientace ke Slunci. Praha.

Palliardi, J. 1889: Předhistorické památky královského města Znojma (článek druhý), separát z : ČVMSO, 15 s.

Palliardi, J. 1911: Sídliště z mladší doby kamenné u Boskovštýna. Zvláštní otisk časopisu Pravěk, Kojetín.

Parobková, A. 2008: Žiarový pohrebný rítus neolitických spoločenstiev (stav pramennej bázi), In: Cheben, I. – Kuzma, I. (eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2007, Nitra 2008, 191 – 199.

Pavlů, I. 1982: Die neolitischen Kreisgrabenanlagen in Böhmen, AR XXXIV/3, 176 – 186.

Pavúk, J. 1981: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku, PA LXXII/2, 255 – 299.

Pavúk, J. 1992: Sídlisko lengyelskej kultúry v Žlkovciach ohradené palisádami, AR XLIV, 3 – 9.

Pavúk, J. 2002: Analýza rozmerov domov lengyelskej kultúry, AR LIV, 137 – 156.

Pavúk, J. 2007: Zur frage der Entstehung und Verbreitung der Lengyel-kultur, In: Kozlowski, J. K., Raczky, P.: The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe. Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 11 – 28.

Podborský, V. 1966: Neolitické sídliště s malovanou keramikou u Kyjovic, SPFFBU, E11, 15 – 22.

Podborský, V. 1970: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SlA XVIII-2, 235 – 310.

Podborský, V. 1983: K metodice a možnostem studia plastiky lidu s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E 28, 7 – 93.

Podborský, V. 1984: Domy lidu s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E29, 27 – 66.

Podborský, V. 1985: Těšetice-Kyjovice II. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno.

Podborský, V. 1988: Těšetice-Kyjovice IV. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno.

Podborský, V. 1991: Poznámky ke kruhovým architekturám pravěké a raně historické Evropy, Pravěk NŘ 1, 90 – 148.

Podborský, V. 1993: Lid s moravskou malovanou keramikou, In: Podborský, V. a kol.: Pravěké dějiny Moravy, 108 – 145.

Podborský, V. 2001: Modely funkční interpretace pravěkých rondelů, In: Podborský, ed.: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 209 – 212.

Podborský, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.

Podborský, V. – Kazdová, E. – Koštuřík, P. - Weber, Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky. Brno.

Podborský, V. a kol. 1999: Pravěká sociokultovní architektura na Moravě. Brno.

Podborský, V. – Kazdová, E. - Kovárník, J. 2005a: „Sutny“ u Těšetic-Kyjovic, In: Kazdová, E. a kol: Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky. Brno, 43 – 69.

Podborský, V. – Kovárník, J. 2005b: K sociální struktuře neolitických sídlišť, In: Kazdová, E. a kol: Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky. Brno, 131 – 160.

Rajchl, R. 1999: Několik poznámek k astronomické orientaci rondelů, In: Podborský a kol.: Pravěká a sociokultovní architektura na Moravě, Brno, 257 – 260.

Rzymanová, B. 2009: Zobrazení mužů ve figurální plastice a na antropomorfních nádobách v neolitu a časném eneolitu. Rukopis bakalářské diplomové práce, FF MU, Brno.

Točík, A. 1970: Slovensko v mladšej době kamennej. Bratislava.

Trampota, F. 2006: Sídliště MMK staršího stupně ze Střelic na Brněnsku. Rukopis bakalářské diplomové práce, FF MU, Brno.

Trampota, F. 2008: Lengyelské osídlení Střelické kotliny na Brněnsku. Rukopis magisterské diplomové práce, FF MU, Brno.

Trnka, G. 1991: Studien zu mittelneolitischen Kreisgrabenanlagen. Wien.

Vávra, M. 1985: Lengyelské opevnění v Topolu a poznámky k mladoneolitickým kruhovým areálům, SPFFBU E 30, 73 – 80.

Věšínová-Remišová, K. 2008: K problematice interpretace antropomorfní plastiky neolitu, In: Cheben, I. – Kuzma, I. (eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2007, Nitra 2008, 205 – 222.

Vildomec, F. 1928/1929: O moravské neolithické keramice malované, OP VII. – VIII., 1 – 43.

Vildomec, V. 1950: Lid s kulturou keramiky malované na Moravě, I. díl. Brno.

Weber, Z. 1985: Astronomická orientace rondelu z Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo, SPFFBU E 30, 23 – 41.

Wosinsky, M. 1888: Das Prähistorische Schanzwerk von Lengyel. Seine Erbauer und Bewohner. Budapest.

Zeman, A. – Havlíček, P. 1973-1974: Kvartérně geologický výzkum lokality Těšetice-Kyjovice (okr. Znojmo), SPFFBU, E 18 – 19, 35 – 41.

Web

http://www.arup.cas.cz/cz/onas/kolin_ukonceni.html, 6.6.2010, 11:09 hod.

http://www.arup.cas.cz/cz/onas/tz-rondely.html, 29.6.2010, 15:01.

12 Použité zkratky

Bibliografické:

AR – Archeologické rozhledy

AÚB – Archeologický ústav Brno

AV – Akademie věd

ČMMB – Časopis Moravského muzea, Brno

ČVMSO – Časopis vlastivědného muzejního spolku Olomouc

FF – Filozofická fakulta

NŘ – Nová řada

OP – Obzor prehistorický

PA – Památky archeologické

SlA – Slovenská archeólogia

SPFFBU – Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity

Ostatní:

KB – kontrolní blok

LnK – kultura s lineární keramikou

MMK – kultura s moravskou malovanou keramikou

MU – Masarykova univerzita

ÚAM – Ústav archeologie a muzeologie

UJEP – univerzita Jana Evangelisty Purkyně

VK – kultura s vypíchanou keramikou

ZAV – záchranný archeologický výzkum

Přílohy